

Katedra: Filosofie

Studijní program: 2. stupeň

Studijní obor Anglický jazyk-občanská výchova

Šamanismus ve světě a jeho podoby, projevy,
výskyt a povědomí o něm v severočeském regionu

Shamanism in the world and its forms,
demonstration, occurrence and awareness of it in the
region of North Bohemia

Diplomová práce: 11-FP-KFL-223

Autor:

Anna Mikšaníková

Podpis:

Vedoucí práce: IC.Lic. Michal Podzimek, Th.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	Tabulek	pramenů	příloh
82	0	0	10	56	4

V Liberci dne:

Čestné prohlášení

Název práce: Šamanismus ve světě a jeho podoby, projevy, výskyt a povědomí o něm v severočeském regionu.
Jméno a příjmení autora: Anna Mikšaníková
Osobní číslo: P04000314

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Do prosince 2010 byl vedoucím mojí práce doc.PhDr.Ing. Miloš Raban, Th.D. Z důvodu ukončení jeho působnosti na katedře filosofie převzal od ledna 2011 vedení práce IC.Lic.Michal Podzimek, Th.D.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 24. 6. 2011

Anna Mikšaníková

Anotace:

Šamanismus ve světě a jeho podoby, projevy, výskyt a povědomí o něm v severočeském regionu

Anna Mikšaníková

DP: 2011

Vedoucí práce: IC.Lic.Michal Podzimek, Th.D.

Předkládaná práce představuje základní prvky šamanismu a jeho odlišné podoby. Podává stručný přehled a popis aspektů spojených se šamanismem a jejich diferenciaci v různých částech světa. Představuje i další směry často zmiňované společně se šamanismem. Popisem těchto směrů ve spojení s předchozí teoretickou částí pak vyvstává jejich podobnost či odlišnost se šamanismem. Práce také pojednává o postavení a vývoji šamanismu v současnosti, a to ve světě i České republice. Praktická část pomocí kvantitativního a kvalitativního šetření mapuje názory a znalosti respondentů v libereckém regionu a ukazuje odlišné přístupy k šamanismu. Závěrečné interview se šamany podává pohled přímého vyznavače.

Klíčová slova: šamanismus, prvky šamanismu, neošamanismus, Liberecko

Annotation:

Shamanism in the world and its forms, demonstration, occurrence and awareness of it in the region of North Bohemia.

The diploma thesis introduces shamanism, its main features and its different forms. It gives a brief summary and description of aspects related to shamanism and their further variation in other parts of the world. It deals with other systems often linked to shamanism. Their description in connection with the previous theory shows their differences and similarities to shamanism. The thesis also refers to nowadays position and development of shamanism in the Czech Republic and in the world. The practical part involving qualitative and quantitative survey provides respondents' opinions and knowledge about shamanism in Liberec region and shows various approaches to it. The final part containing interviews with shamans offers devotees' point of view.

Key words: shamanism, aspects of shamanism, neoshamanism, Liberec region

Obsah

1. Úvod	1
2. Šamanismus – obecný úvod	2
2.1. Etymologie slova „šaman“	2
2.2. Vybrané oblastní varianty šamanismus	3
2.2.1. Šamanismus ve střední a východní Asii	3
2.2.2. Šamanismus v Africe	3
2.2.3. Šamanismus v Arábii a islámském světě	5
2.2.4. Šamanismus v Austrálii	5
2.2.5. Šamanismus v Evropě	6
2.2.6. Šamanismus v severní Americe	8
2.2.7. Šamanismus Arktiku	9
3. Osobnost šamana	10
3.1. Šaman-krátké shrnutí	10
3.2. Metody získávání šamanů	11
3.2.1. Nabytí šamanských schopností	11
3.2.2. Získávání šamanů ve vybraných oblastech	11
3.2.3. Psychopatologie v šamanismu	13
3.3. Inicie	14
4. Významné prvky šamanismu – vysvětlení a popis	15
4.1. Trans	15
4.2. Extáze	16
4.3. Posedlost	16
4.4. Šaman jako psychopomp	16
4.5. Kosmologie	16
4.6. Léčení	17
4.7. Rostliny	19
4.8. Hudba a nástroje	20
4.8.1. Buben	21
4.9. Kostýmy a rekvizity	21

5. Šamanismus v konfrontaci s jinými směry	22
5.1. Hermetismus	22
5.1.1. Astrologie	22
5.1.2. Alchymie	23
5.1.3. Magie	24
5.1.4. Kabala	24
5.1.5. Tarot	25
5.2. Reiki	25
5.3. Spiritismus	26
5.3.1. Spiritismus v Čechách	26
5.4. Satanismus	28
5.5. Voodoo	29
6. Šamanismus jako současný směr	30
6.1. Renesance šamanismus	30
6.2. Významní novodobí autoři	33
6.2.1. Carlos Castaneda	33
6.2.2. Michael Harner	34
6.3. Neošamanismus a jiné obnovené podoby šamanismus	34
6.3.1. Neošamanismus	34
6.3.2. Pseudošamanismus	36
6.3.3. Urbanšamanismus	36
6.3.4. Kyberšamanismus	36
7. Šamanismus v Čechách	37
7.1. Představitelé	37
7.2. Webové stránky	39
8. Praktická část- šamanismus v libereckém regionu	40
8.1. Kvantitativní osobní šetření	40
8.1.1. Cíl šetření	40
8.1.2. Základní otázky šetření	40
8.1.3. Hypotézy	40
8.1.4. Výzkumné metody, výzkumný vzorek a realizace výzkumu	41
8.1.5. Zpracování získaných dat	42

8.1.6. Výsledky a interpretace dotazníku	42
8.1.6.1. Výsledky	42
8.1.6.2. Interpretace dotazníkových otázek	46
8.1.7. Vyhodnocení základních otázek šetření a ověření hypotéz	47
8.1.7.1. Vyhodnocení základních otázek šetření	47
8.1.7.2. Ověření hypotéz	48
8.2. Kvalitativní šetření	50
8.2.1. Odpovědi respondentů- přepis rozhovorů	51
8.2.2. komentář ke kvalitativnímu šetření	59
9. Interview se šamany	60
9.1. Interview s Pavlem Švarcem	62
9.2. Interview s Markétou Švarcovou	65
10. Závěr	69
11. Seznam zdrojů	71
12. Přílohy	74
12.1. Příloha 1	74
12.2. Příloha 2	77
12.3. Příloha 3	80
12.4. Příloha 4	81

1. Úvod

Šamanismus je prastará technika extáze a duchovní disciplína, která existuje nejspíše už od dob paleolitu. V různých podobách jsou zmínky o jeho existenci zaznamenány prakticky po celém světě. Nejedná se tedy o organizovanou formu náboženství ani klasickou víru ve smyslu vztahování se ke konkrétní božské bytosti. Jde o jistý druh numinózní zkušenosti, ve které zpravidla neexistují žádné přesně formulované doktríny, náboženské texty či chrámy, i když se činnost šamana zpravidla odehrává na místě, kterému je připisován sakrální charakter. Svět šamanismu je prostý, postavený zpravidla na vlastním subjektivním prožitku šamana a komunikace s okolní přírodou. Ústředním motivem je stav transu dosažený pomocí různých technik, představa astrálního cestování, nebo komunikace s duchy - předků i zvířat. Šaman ve společnosti zastává většinou více funkcí – léčitel, věstec, psychopomp. V metodách získávání šamanů jsou zřetelná oblastní specifika. V šamanismu hraje velmi významnou roli kosmologie a symbolika.

Tento obecný úvod o šamanismu v podstatě koresponduje s úvodní částí mé práce. Cílem této části je představit šamanismus jako transkulturní fenomén s místními odlišnostmi, šamana coby ústřední postavu a významné prvky šamanismu. Neklade se důraz na podrobný popis všech těchto aspektů, ale spíše na jakýsi výtah, který nezabíhá do detailů, ale i přesto podává představu o šamanismu v jeho tradiční podobě.

Šamanismus není pouze archaickým směrem. Ve světě západní kultury je dnes zaznamenán vzrůstající zájem o šamanismus. Zhruba od 60. let 20. století se mnoho lidí odvrací od zavedených náboženských tradic a hledají jinou alternativní religiozitu, ke které by se mohli uchýlit, přičemž šamanismus se stal jednou, nikoliv však jedinou, z nabízených možností. Část práce se tedy zabývá popisem vybraných směrů, které se v souvislosti se šamanismem často skloňují. Ve spojení s předchozí částí o tradiční podobě šamanismu pak vyplyne podobnost či odlišnost těchto směrů a šamanismu.

Přežití šamanismu až do současnosti však vyžadovalo transformaci z jeho tradiční podoby. V kapitole o šamanismu jako současném směru se práce snaží o přiblížení některých z variant novodobého šamanismu.

Přes tradiční podobu šamanismu a jeho významné prvky, konfrontaci s jinými směry a jeho renesanci v současnosti, práce v další části pohlédne na šamanismus v Čechách. Dále se dostává až k náhledu na tento jev v libereckém regionu.

V práci byly stanoveny dva hlavní cíle. V teoretické části o šamanismu jde o jeho představení a především o prohloubení vlastních znalostí o tomto fenoménu.

Stěžejní cíl celé práce se pak týká praktické části-zjištění povědomí, představ, názorů a znalostí o šamanismu v našem nejbližším okolí. Práce si neklade ambice na seriózní výzkum, jde spíše o osobní šetření, ze kterého vyplyne závěr týkající se povědomí člověka žijícího na Liberecku o celosvětovém fenoménu šamanismu.

2. Šamanismus – obecný úvod

2.1. Etymologie slova „šaman“

Dnes se slovo chápe a volně užívá pro téměř všechny primitivní kouzelníky a léčitele, kteří jsou schopni dostat se do stavu transu, komunikovat s duchy a k léčení využívají nejrůznější přírodní prostředky. Toto užívání je však velmi neobezřetné, protože není vždy vhodné zaměňovat výrazy "léčitel", "černokněžník" nebo "čarodějný doktor" s výrazem "šaman". Tyto záměny se objevovaly především tam, kde se tito lidé (šamani) pohybovaly mimo hlavní proud zavedených náboženství. Slovo "šaman" pochází z jazyka Evenků, malé skupiny tunguzsky mluvících lovců a pastevců sobů ze Sibíře, kde je vyslovováno ša-mán s důrazem na poslední slabiku a znamená "on/ona, kdo ví". Zcela původně slovo nejspíš pochází z védského "shram"-asketa, které přešlo do hindského slova "sharamana". Slovo se pak také objevovalo jako zkomolenina sanskrtského slova Shraman označujícího stoupence Buddhy a znamenající "žebrající mnich". Mezi Mongoly bylo užíváno jako synonymum pro kouzelníka a čaroděje.

2.2. Vybrané oblastní varianty šamanismu

2.2.1. Šamanismus ve střední a východní Asii

Funkce šamana zde má jistá omezení. Není obětníkem a neúčastní se vždy obřadů jako je svatba, pohřeb, narození dítěte. Při těchto událostech je volán jen ve výjimečných případech jako například problémy s porodem, zabránění duší mrtvých v návratu či ochrana novomanželů před zlými duchy. Šaman je zde hlavně léčitel a psychopomp. Stanovuje diagnózu, vyhledává prchající duše mrtvých a přivádí je nazpět, odvádí duše mrtvých do podsvětí. Tyto dvě funkce zastává především díky znalosti techniky extáze, kdy duše opouští tělo a vydává se do podsvětí či nebe. Je jediným, kdo se v těchto oblastech díky iniciaci a svým strážným duchům neztratí a nehrozí mu tam nebezpečí.

Šaman hraje určitou úlohu i při loveckých rituálech, a to opět díky svým extatickým schopnostem – předvídá počasí, je jasnovidec, může komunikovat se zvířaty.

Důležitý prvek je rozdělení na “černé” a “bílé” šamany. Toho rozdělení je velmi zřejmé u Burjatů, kde se “bílí šamani” stýkají s bohy a oblékají bílý habit a “černí šamani” se stýkají s duchy a nosí černý hábit. Takové rozdělení nemusí vždy znamenat rozdělení pozitivního a negativního vlivu. Často jde jen o určitou klasifikaci různých sil. Například u Jakutů se také objevují dvě skupiny bohů – “horní”, kteří jsou laskaví a nezasahují příliš do lidské existence a “dolní”, kteří jsou mstiví a mnohem blíže k lidským skutkům.

2.2.2. Šamanismus v Africe

Zde přibyla k praktikám i kněžská funkce a je proto vhodnější užívat termín medicímanství nebo kněžství. Již ve starém Egyptě zřejmě navazovali na šamanské vědomosti, dostávali se do extatických stavů a znali pravděpodobně i halucinogenní nápoje, k nimž patřil lotos spojovaný s bohem Ra a používaný k uvádění se do transu společně

s hašišem a opiem. Užíval se i k věštění, léčení a jako afrodisiakum (Zelený-Atapana,2007, str.203).

Šamani v těchto oblastech zastávali mnoho funkcí-magické praktiky při lovu, přivolání deště, vzývání kultu slunce, ohně a předků, zařikávání duchů a nemocí, vyvolávání duchů mrtvých předků, věštění a léčení. Byli znalci léčivých rostlin, terapeuti, odborníci v psychologii a psychiatrii. Svou činností spojovali magii, náboženský kult i lidové léčitelství. (Zelený-Atapana,2007, str. 202). Z těchto mnoha funkcí vyplývá, že byli ve společnosti vážení a nepostradatelní, což podtrhovali bohatými a pestrobarevnými oděvy zdobenými peřím a mnoha fetiši a amulety.

Hlavními cestami pro uvedení do transu bylo bubnování, zpěv a tanec. Při léčení byly kombinovány psychosomatické metody s účinky bylin, masážemi, ale i popuštěním žilou.

Šaman novic se zaučoval u staršího mistra, který ho uváděl do světa drog, půstu, askeze, zvláštních cviků, duchů, medicínských znalostí, chirurgických zákroků, porodnictví a kněžských záležitostí. Nástupu do učení většinou předcházelo oslovení duchy projevující se třeba epileptickými záchvaty a tyto stavy neskončily dříve, než bylo zahájeno učení u mistra a úplně ustoupila až po iniciaci.

U některých kmenů (Sánové) se nejedná o typický šamanismus, jelikož nevyužívali sil duchů a nevydávali se na cesty do jiných světů, ale věřili, že duchové přistoupí k nim. Transu tedy znamenal posedlost duchem. Toho vtělování hrálo významnou roli i při výběru budoucího šamana. První vtělení proběhlo během prorockého snu a bylo spojeno s extatickým výstupem do nebe. Celý proces iniciace pak trvá deset až patnáct let. Pak šaman získává jméno “kujur” a pracuje pro svou komunitu v již zmíněných oblastech. Některé obřady vyvrcholily atakem zuřivosti, ale tato posedlost byla často pouze hraná, což ovšem nikomu nevadilo, jelikož názory místních lidí na pravost a nepravost tohoto stavu jsou odlišné od našich. V komunitě se mohlo objevit i několik šamanů a docházelo tak k rivalitě a dokonce rozdělení komunity. Záleželo pak na moci vtěleného ducha, kdo zvítězil.

Jako významný odvětví afrického šamanismu je třeba zmínit odkaz voodoo, kterým se v této kapitole ale nebudu hlouběji zabývat.

2.2.3.Šamanismus a Arábii a islámském světě.

Řada legend a mýtu v perských knihách vypovídá o šamanské minulosti této oblasti. Jsou to například magické vzlety do nebes, chození po vodě, používání hašiše, transformace v ptáky. Rysy šamanismu je však velmi těžké vysledovat, protože šíření islámu prakticky zlikvidovalo všechny původní víry a duchovní představy. Přesto se ale na některých místech objevují důkazy propojení původních tradic a islámu (u Tuaregů). Léčitelé svůj obřad začínají vzýváním Alláha, dovoláváním džinů a vyhrožováním zlým duchům. Pozdější literární odkazy dokládají znalost šamanské extáze v Íránu vyvolané konopným opojením, ale z mnoha islámských dokumentů číší zášť proti šamanismu, který staří Peršané praktikovali (Atapana,2007, str.207). Před příchodem islámu se ke změně vědomí hojně využívalo konopí seté.

Vliv Íránu na asijský, potažmo sibiřský šamanismus je nejen v představách o pekle, ale třeba i ve značném rozšíření výrazu “bakgha”, íránském pojmenování konopí. Například v některých jazycích Sibíře přešel tento název jak na označení halucinogenních hub, tak i na samotný stav opojení, opilosti (Zelený-Atapan, 2007, str.207). Naopak někteří islámští potulní a žebráčtí mnichové se snažili otevírat duše a blížít se bohu cestou transu dosaženého hudbou, tancem, meditací.

2.2.4.Šamanismus v Austrálii

Australští Aborigénci věří, že duchové jejich předků a zesnulých žijí na vrcholech skalnatých hor. Zvláště uctívají skalní pukliny a jeskyně, kde podle nich žijí jejich předkové. I hučení větru v horách si vysvětlují jako poselství duchů. Pravidelně tak provádějí jakýsi rituální tanec kolem nejvyšší hory, aby si naklonili duchy předků, kteří je pak ochraňují. Jsou přesvědčeni, že duch lidské bytosti je stále v kontaktu s vyššími

duchovními sférami bytí, přestože v běžném stavu vědomí, si tento kontakt neuvědomují. Proto může docházet k přímému styku mezi lidskou a božskou rovinou bez nutnosti jakéhokoliv prostředníka (Zelený-Atapana, 2007, str. 210). Australský šamanismus vzájemně komunikuje mezi těmito dvěma oblastmi díky šamanským technikám extáze, avšak každý, kdo má dostatečně silnou motivaci, se může stát svým vlastním šamanem a získat přímo inspiraci a poučení z duchovního světa (Zelený-Atapana, 2007, str. 210. Zdejší šamani nebývají mentálně ani fyzicky postižení, jak je často typické, ale musí být naopak úplně zdraví.

Metody komunikace s duchy zahrnují používání rostlin s psychotropním účinkem. Zásadní roli v náboženském a hlavně šamanském životě hrají hudební nástroje. Jedná se hlavně o bubny, které jsou vyráběny z dutých kmenů, ale řadí se sem třeba i dřevěná nebo bambusová trouba zvaná didgeridoo nebo válec z tvrdého dřeva, z něhož vyluzují ostré klepání. Nástroje, tanec a vdechování kouře posvátných rostlin slouží k navození stavu transu zvaného snění. Nejde však o posedlost duchy, ale spíše o rozšíření vědomí. V tomto stavu mohou přinést zpět skryté poznání. Důležitá je ona hudební stránka a hlavně ozvěna, protože zvuk tak obíhá okolo hory a echo vrací duchy z kosmických sfér do lidského světa. Buben je tak nástrojem pro cestování ve snu.

Noví adepti jsou někdy připoutáni u pohřebiště a čekají na oslovení duchy zemřelých. Sama iniciace pak obsahuje rituál smrti, zmrtvýchvstání a výstup vzhůru.

Australští šamani popisují lidské vědomí po smrti jako “prožívání v nekonečnu”, což poukazuje na to, že individuální bod kontaktu s nekonečností kosmického vědomí se rozšiřuje, až je stejně velký jako toto vědomí (Zelený-Atapana, 2007, str. 212).

2.2.5.Šamanismus v Evropě

Hodně obvyklé je dosti mylné spojování šamanismu s čarodějnictvím, respektive letem pod vlivem nápojů se silných jedů jako je rulík zlomocný, durman, mandragora. Čarodějnice hledaly cesty k dosažení

orgiastických setkání-sabatů s démony a používaly k tomu lektvary a masti vysoce jedovaté, tudíž i halucinace byly velice silné a nebylo možno je na rozdíl od šamanských řídit.

Evropský šamanismus je založený především na zemědělských společnostech. Šamanismus byl spojován s deviacemi, utajováním, vyděděním a s chudými, slabými a znevýhodněnými osobami (Zelený-Atapana, 2007, str. 212). Důležitým pomocníkem šamanů v některých zemích (Maďarsko) byl duch koně. Šamanky byly považovány za dobré léčitelky, věstkyně a nekromanty.

Zajímavý je zde pohled do historie a vyhledání prvků šamanismu v historických událostech. U Indoevropanů lze nalézt jen malé útržky šamanismu na pozadí jiných náboženství. Například v křesťanství lze považovat za jakousi iniciaci šamana pokoušení, týrání a vynášení vzhůru svatých, což je možné brát jako formu zasvěcení. Nejde samozřejmě o zcela tu samou cestu jako v šamanství, ale spíše o podobné duchovní principy a techniky.

U starých Germánů postava Nejvyššího vládce Ódina měla řadu šamanských znaků včetně jakéhosi iniciačního rituálu, kdy se na devět dní a nocí zavěsil na strom, ke kterému si navíc přivázal osminohého koně ((Zelený-Atapana, 2007, str.213).

V Keltské i Germánské mytologii se hojně objevují sestupy do podsvětí za účelem záchrany duše nemocných či jako doprovod duší zemřelých. Hovoří se zde i o jasnovídkách, čarodějích, rituálech, hudbě a extázi

Zajímavý příklad propojení se šamanismem lze najít i ve starověkém Řecku. Mýtus o Orfeovi s jeho sestupem do podsvětí je srovnatelný s technikami šamanů.

O mocných šamanech mezi Saamy v Norsku se traduje hodně vyprávění od dob Vikingů až do 20.století. Sami Norové nazývají Saamy slovem Finn, což také znamená šaman, a provincie Finnmark na jihu byla země šamanů (Zelený-Atapana, 2007, str.214).

2.2.6. Šamanismus v Severní Americe

U mnoha severoamerických kmenů hraje šamanismus velmi důležitou úlohu v náboženském životě. Nikde však šaman nemá výhradní právo na veškerou náboženskou zkušenost. Kromě něho existují i jiní “odborníci” na posvátno – kněz, kouzelník (provozující černou magii) (Eliade, 1997, str.255).

Šamanismus zde patří mezi schopnosti a znalosti každého mužského člena komunity. Většinou se totiž snaží získat určité magicko-duchovní schopnosti, především duchy ochránce a duchy pomocníky a mít vidění (Zelený-Atapana, 2007, str.226). Šaman se však od ostatních odborníků či světských osob liší intenzitou vlastních magicko-náboženských zkušeností. Jen šaman pronikne díky stykům s duchy mnohem hlouběji a je schopen osvojit si techniku k podnikání extatických cest.

Šamany se stávají především ti, kteří zažili vizi a hledají svou budoucí duchovní cestu. Indiáni posílení vizemi si pak v komunitě nárokuje i funkci medicinmana, což komunita přijímá. Kněží pak především přebírají organizaci kultu.

Důležité je zmínit “potní rituál”, který je u mnoha etnik nedílnou součástí obřadu. Jedná se o očistu těla, léčbu i psychologickou terapii. Horko zde může navodit stav změněného vědomí, mdloby, závrať a vede k detoxikaci a očištění mysli.

Jak již bylo zmíněno, existuje tu vedle sebe několik “odborníků” na duchovno. Situace je ale občas složitá, protože šaman někdy vykonává i funkci kněze. Jinak se ale šaman od kněze odlišuje extatickými schopnostmi a také tím, že se nikdy nesdružuje, ale pracuje výhradně sám. V Severní Americe také vznikla celá řada tajných mystických hnutí, které nesou znaky šamanismu. Opět je zde velmi obtížné rozlišit mezi šamanem a členem takového společenství. Rozdělení může spočívat ve velikosti pole působnosti-člen působí jen v rámci svého společenství, zatímco šaman může působit všude. Navíc jsou tato společenství přístupná všem, pokud jsou schopni podstoupit zkoušku a zaplatit vstupní poplatek, čímž se od šamanismu velmi liší. Tyto spolky v podstatě bojují proti elitářství

šamanismu a snaží se o návrat do hluboké minulosti, kdy měli všichni možnost putovat vzhůru, protože existovalo stálé spojení mezi těmito dvěma sférami kosmu.

2.2.7. Šamanismus Arktiku

Šamanismus zde se podstatně liší od jeho podob v jiných částech světa. Šamani Eskymáků neužívají halucinogenní drogy pro navození stavu transu (jen výjimečně). Hlavní roli zde hraje bubnování na plochý bubínek. Hodně šamanů vychází z řad jedinců s neurotickými a psychickými poruchami, u nichž pravidelný zvuk bubínku otevírá cesty do jiného světa. K tomu však přispívá především sama arktická oblast skutečností dlouhých arktických nocí s nízkým osvitem, a i s nedostatečným ultrafialovým zářením. To totiž způsobuje sníženou produkci vitamínu D, a tím následně nízkou úroveň vápníku v krevní plazmě, což zvyšuje nervovou labilitu člověka (Zelený-Atapana, 2007, str.154). Dochází pak k nejružnějším psychosomatickým projevům, jelikož vápník má vliv na hemokoagulaci a nervovou dráždivost a vodivost nervů a svalů. Může dojít až ke kataleptickému stavu (transu) a dále k transu zvanému arktická hysterie. Tento trans se podobá epileptickému záchvatu. Někteří autoři se tak domnívají, že právě arktické podmínky vytvořily ideální prostředí pro vznik pravého šamanismu-nazývaného též velký šamanismus. V jiných částech světa potřebuje šaman k navození transu podpůrné prostředky nebo trans jen předstírá.

Arktická hysterie je příslušníky místních etnik považována za posedlost duchy. Z vnějšího pohledu je obvykle hodnocena jako kulturně specifická psychiatrická porucha plynoucí z cyklického sociálního napětí (nedostatek potravy) a arktických přírodních faktorů (ticho, dlouhé období tmy, jednotvárná krajina s hypokalcemií) (Zelený-Atapana, 2007, str.155).

Vzhledem k faktům jako je nedostatek potravy a vlivy počasí se duchovní život a chování soustřeďuje právě na tyto složky a šaman tak ovlivňuje hlavně výskyt zvířat a vlivy počasí.

Pro zvýšení sil se šaman často oddává půstu a uchyluje se do ústraní. Často využívá dřevěných masek, které mají symbolizovat jeho duchovního ochránce. Ve stavu transu pak používá triky jako břichomluvectví, dále samozřejmě zpěv a intenzivní bubnování, nikoliv však drogy. Při samotném obřadu se publikum okolo šamana hluboce koncentruje a jedná se v podstatě o formu společné hypnózy.

Šamanem se zde člověk stane zděděním nebo vyvolením duchy, které se projeví právě stavy záchvatu či mentální poruchy. Nástupce si šaman také často vybírá sám mezi dětmi s jistými vlastnostmi a dispozicemi (samotáři, autisté, hysterici..). Některé formy iniciace jsou velmi drastické-kandidát například pět dní a nocí v ledovém moři.

3. Osobnost šamana

3.1. Šaman – krátké shrnutí

Šaman je léčitel, věštec, obětník, čaroděj, jasnovidec, ochránce, psychopomp, kněz, vykladač snů. Je to muž či žena, je to “ten, kdo ví” (odkaz na Indoevropský kořen slova “sa” – vědění, je to “jeden v ohni” (souvisí s ovládním ohně a teploty) nebo “ten, co je vzrušený” (podle extatických cest do jiných světů). Je mistrem extáze, vládcem duchů a jeho posedlost je účelová a vzlety kontrolované. Tím se například liší od mystiků.

Šaman ví o svém poslání a úkolech. Často odchází pro radu nebo lék a vrací se s moudrostí i na smrt vyčerpaný a vypráví o svých útrapách, přáních duchů, jiných světech, poznáních a podstatě věcí, která je pouhým okem těžko poznatelná.

Každý jeho úspěšný čin evokuje jistotu, dává světu ztracenou rovnováhu a jasné obrysy. Ochraňuje svět proti zlu, neplodnosti, neštěstí, nemocem. Jeho široké znalosti nebe, záhrobí, nadpozemských světů, kosmologie, rostlin, léků, různých jazyků i řeči zvířat plynou od stařešinů či duchů. Často získává též pomocné a ochranné duchy.

Stát se šamanem je možné několika způsoby – zděděním, spontánním vyvolením duchy, převodem funkce od jiného šamana, prokletím, vlastním

příčiněním. Ústřední pro funkci šamana je kontakt s nadpřirozenem, který je mu umožněn díky jeho extatickým schopnostem.

Fiona Bowie uvádí ve své knize Antropologie náboženství definici šamanismu (šamana) podle Širokogorova (Bowie, 2008, str. 190 podle Širokogorova (1982, str. 274) o pěti bodech: 1) Šaman je pán (paní) duchů. 2) Má ve své moci skupinu duchů. 3) Existuje soubor uznávaných metod a výbavy, jež se dále předávají. 4) Pro šamanskou praxi existuje teoretické zdůvodnění. 5) Šamani zaujímají zvláštní společenské postavení.

3.2. Metody získávání šamanů.

3.2.1. Nabytí šamanských schopností

Na Sibiři a v severovýchodní Asii existují dvě metody, a to zdědění šamanského povolání a spontánní vybrání. Objevují se ale i případy, kdy se jedinec stal šamanem z vlastní vůle nebo vůle klanu. Ti jsou však považováni za slabší či méně mocné. U některých vybraných klanem se ani nemusí vyskytnout extatická schopnost a jsou potom vyřazeni.

Šaman je uznáván však až když získá dvojí druh poučení- extatické (sny, stavy transu) a tradiční (šamanské techniky, jména a úlohy duchů, mytologie a genealogie klanu, tajný jazyk) (Eliade, 1997, str. 31). Toto je předáno duchy a starými mistry a to odpovídá zasvěcení. Někdy je to formou veřejného rituálu, někdy ve snu nebo během extatického stavu. Eliade uvádí, že není důležitý způsob, jímž byly schopnosti nabyty (zdali zděděním, předány duchy či zdali jich bylo dosaženo vědomou snahou), nýbrž technika a teorie, o níž se zmíněná technika opírá, předávané iniciací (Eliade, 1997, str. 32). Většina etnik má též několik způsobů získávání šamanů.

3.2.2. Získávání šamanů ve vybraných oblastech

V oblasti západní a střední Sibiře jsou dvě nejdůležitější cesty dědění a vyvolení duchy. Zpravidla existují vedle sebe a zděděná funkce musí být ještě potvrzena a uznána duchy, bohy. Dědit schopnosti lze i přes ženskou linii. Mnoho kmenů věří, že šamanem se člověk rodí a že je to

dar od duchů, bohů. Během dospívání má pak adept vize, uchyluje se do samoty, někdy se objeví i drastičtější projevy-jedinec se vzteká, běhá po lesích, vrhá se do vody. Po prožití tohoto období se ho potom ujímá starý mistr a předává mu poučení. To je začátek poměrně dlouhého procesu iniciace.

U Mandžů a Evenků nalézáme dvě skupiny šamanů, a to ty, kteří patří ke klanu a ty, kteří jsou nezávislí. U první skupiny se vlohy především dědí z děda na vnuka. Sny se totiž musí starat o otcovy potřeby a šamanem se tak stát nemůže. Pokud rodina nemá komu funkci předat, obrací se na někoho cizího. Nezávislí šamani se při výběru řídí vlastními pravidly, jelikož nikomu nepodléhají. Širokogorov popisuje několik případů šamanova vyvolení. Zřejmě jde vždy o hysterickou nebo hysteroidní krizi, po níž následuje období vzdělávání, během něhož je adept zasvěcen k tomu určeným šamanem (Širokogorov, v Eliade, 1997, str. 34.). Šaman je pak uznán společenstvím až po iniciační zkoušce. K předávání zkušeností dochází až po extatickém prožitku. Pokud se u adepta tento nedostaví, nemůže se stát šamanem.

U Burjatů a Altajců se funkce dědí po obou liniích nebo dojde ke spontánnímu vyvolení. Povolání šamana se potom nelze vzdát. Při nedostatku vhodných kandidátů duchová předků vybírají děti a trápí je. Ty jsou pak plačtivé, nervózní a stávají se předurčené stát se šamany. Prožívají extatické zážitky i odnášení duchy do pekla. Dále se učí u starých mistrů, kteří jim předávají tradiční i extatické schopnosti a vědomosti. Další možnou cestou je zde božská volba nebo nehoda. Většinou se jedná o zásah bleskem, který je důležitým důkazem vyvolení nebeského původu. Obrázek blesku je pak vyobrazen na šamanově oděvu. I v tomto případě se ale adept musí dále vzdělávat u starých mistrů. V případě zdědění se u některého z členů rodiny začne projevovat roztržitost, útky do samoty či nemoc. Šamanem je možné stát se i z vlastní iniciativy, ale takový šaman je pak pro společnost druhořadý.

3.2.3. Psychopatologie v šamanismu

Za domov šamanismu jsou mezi mnoha badateli považovány především arktické oblasti, a to právě z důvodu velkého výskytu nervových chorob (arktické hysterie) mezi šamany. Jak již bylo zmíněno v kapitole o šamanismu v Arktiku, v této oblasti se hovoří o “ velkém šamanismu”, protože šamani nevyužívají k navození stanu transu žádných podpůrných prostředků a jejich obřady končí skutečným kataleptickým transem. Zvýšená labilita obyvatel je zapříčiněna klimatickými podmínkami (zima, dlouhé noci...). Někteří autoři se přiklánějí k tvrzení, že jediný rozdíl mezi epileptikem a šamanem je ten, že šaman se dostává do transu z vlastní vůle.

Zatímco v arktických oblastech je trans spontánní, v subarktických oblastech musí šamani využívat různé podpůrné prostředky, většinou narkotika. Někteří autoři však dokazují, že duševní choroba není vůbec doménou arktických oblastí a objevuje se i jinde na světě. V Indonésii má údajně šamanismus nejprve podobu skutečné choroby a až později je trans buď předstíraný nebo navozovaný za pomoci drog. Slabí jedinci jsou vybíráni pro funkci kouzelníků. V oblastech jižní Asie a Oceánie se též vyskytuje souvislost mezi duševní labilitou a šamanismem. Epileptici se stávají věšci, šamani jsou často neurotici. V afrických oblastech jsou za velké kouzelníky považováni tělesně i duševně choré osoby. To vše je důkazem, že klimatické podmínky tak často zmiňované v souvislosti s arktickým šamanismem, nemusí být hlavním důvodem výskytu šamanismu v oblastech tuhých zim a dlouhých nocí.

Co se týče nemoci samotné, není šaman jen pouhým nemocným. Důležité je, že je to nemocný, který umí léčit a uzdravovat. Často se nemocí nebo záchvatem epilepsie projeví jen šamanovo předurčení a zasvěcení pak odpovídá uzdravení. Dále jsou pak už šamani schopni epileptické stavy ovládat, popřípadě je úmyslně vyvolat. Šamani, kteří se tak jeví jako hysterici či epileptici jsou po neurotické stránce více než vyvážení, mají velmi dobrou schopnost koncentrace a kontrolují své

extatické stavy. S tím souvisí i zdokonalování tělesné zdatnosti. Šaman při svých představeních podává až neuvěřitelné tělesné výkony (skoky, tanec s oděvem vážícím přes 15 kilogramů). Svůj mnohdy zběsilý tanec provádí, ověšen mnoha předměty, v kruhu pozorovatelů, přičemž žádného z nich neuhodí, protože jeho pohyby i v extázi jsou velmi korigované, což také svědčí o velkém psychickém soustředění. Jsou také obdařeni dobrou pamětí a jsou velmi inteligentní. Jeden z jejich úkolů je totiž i uchovávání ústní slovesnosti, náboženských a lidových tradic. Jak bylo již uvedeno, k iniciaci nepatří pouhé extatické zkušenosti, ale také vzdělání (teoretické a praktické), které pak šaman používá během své funkce. Opravdu nemocný člověk by toto všechno jen těžko zvládl. Šamany tak nelze považovat za pouhé nemocné nebo blázny.

3.3. Iniciace

V západních kulturách se člověk naučí “být šamanem” celkem snadno. Stačí zúčastnit se semináře, zaslat kamsi přihlášku... Jde zde totiž o kulturu, kde postavení šamana ve společnosti nehraje žádnou významnou roli. V kulturách, kde je šamanismus hlavním projevem náboženského postoje a chování, má povolání šamana nepostradatelnou funkci. Oproti docházení na seminář, je v takových kulturách stát se šamanem mnohem obtížnější. Šaman může onemocnět, může se mu stát nehoda... Více bylo již zmíněno v kapitole o Metody získávání šamanů. I pokud se funkce dědí, musí se adept stejně déle v mnoha věcech vzdělávat.

U mnoha kultur je šaman uznán společností až po extatickém zážitku, protože extatické schopnosti jsou pro tuto funkci zásadní. Potom většinou začíná proces iniciace. Iniciace je mnohdy velmi nebezpečná. Duchové nového adepta zkoušejí. Je tu běžný motiv smrti a roztrhání těla na kusy, motiv kostry, který se pak odráží na šamanově oděvu. Někdy jde o velmi dlouhý proces (někdy až 15 let). Akt se může pojit s veřejným rituálem spojeným s oslavami nebo jde o jakýsi tajný obřad, který musí zůstat veřejnosti skryt. Jedna z variant je i iniciace ve snech a extatických vzletech.

Nyní stručně zmíníme jednotlivá stádia iniciace. V první fázi posedlosti či nemoci je adept pouhým pacientem. Je možné, že zde nastane léčba nebo vymítání duchů. Někdy je léčba úspěšná a proces tím končí (Bowie, 2008, str.198).. Jindy ovšem proti posedlosti nebo nemoci nic nezabírá a člověku je tak naznačeno, že je předurčen být šamanem. Ve druhé fázi může posedlost nebo nemoc mírně ustoupit, ale adept v této fázi v podstatě začne léčit sám sebe tím, že se zabývá šamanismem. Ve třetí fázi je schopen ovládat duchy, využívat jejich sílu a své znalosti a schopnosti (hlavně extatické) k léčení druhých a vykonávání dalších funkcí pro komunitu.

4. Významné prvky šamanismu – vysvětlení a popis

4.1.Trans

Tento stav, do kterého šaman upadá, umožňuje cesty do jiných světů a komunikaci s duchy. Původ slova hledejme v latinském “transeo”, což znamená “jdi na druhou stranu”.

Trans není podvědomí stav ani ztráta vědomí, ale spíše změněný stav vědomí. K jeho dosažení existuje celá řada způsobů – drogy, opiáty, hlad, žízeň, nedostatek spánku a kyslíku, zpěv, hudba, vyčerpávající pohyb, dlouhodobé opakování jedné aktivity, mučení, extrémní teploty, meditace, holotropní dýchání, nervová labilita, epileptické stavy, pády, křeče ... Tyto techniky umožňují nahlédnout do zapadlých archetypických informací uložených v mozku, ke kterým se běžný člověk vůbec nedostane (Zelený-Atapana, 2007, str. 237).

Trans je vždy kontrolovaný a šaman při něm komunikuje s publikem. Může být i předstíraný, a pak se jedná o jakousi roli, kterou šaman před publikem hraje.

Někteří badatelé rozeznávají tři druhy transu: 1) extatický, kdy duše šamana opouští tělo, létá a setkává se s duchy, 2)stav posedlosti, kdy duchové nebo božstva vstupují do šamanova těla, 3) stav snění, kdy se duchové setkávají s duší šamana vizuálně i opticky v jeho těle (Zeleny-Atapana, 2007, str. 239).

4.2. Extáze

Pochází z řeckého “ekstasis” – “být mimo sebe, únik z pevné pozice”. Jde o stav podobný transu a posedlosti. Je to psychogenní reakce podle příkazů myslí šamana. Obrazným vyjádřením extáze je myšlenka magického letu do jiných světů. Šaman se dostává do změněného stavu myslí za účelem získání vědomostí a síly k prospěchu jiných osob (Zelený-Atapana, 2007, str. 43). Někdy tento stav slouží pouze k léčení či věštění, kdy si šaman vystačí s radami od jeho ochranných duchů a nemusí podnikat extatické výpravy. Někdy až neuvěřitelné fyzické výkony šamanů jsou také spojeny s tímto stavem, protože jim dodávají veliké množství síly například k dlouhému tanci či běhu.

4.3. Posedlost

Dříve byl tento stav považován za formu mentální poruchy. Některé příznaky jako komunikace v neznámém jazyce, třesy, křeče se podobají klasické hysterii. Šaman posedlost ovládá, což se liší od posedlosti u světských lidí, protože ti jí podléhají a nechávají se jí ovládnout. Šaman se v tomto stavu opět snaží vyhledat pomoc pro členy komunity. Posedlost, trans a extáze jsou navzájem dosti podobné stavy šamanovy myslí.

4.4. Šaman jako psychopomp

Tato funkce šamana je velmi důležitá. Jde o odvádění duší mrtvých do podsvětí. Ne všichni šamani jsou však této funkce schopni. Šaman musí excelentně znát místo, kam sestupuje i všechny jeho obyvatele, jelikož tu číhá nespočet nástrah. U některých kmenů duše dochází sama – do podsvětí, když žil člověk špatný život a do vyšších sfér, pokud žil dobře. Šaman je pak zapotřebí, jen pokud duše zabloudí ve světě živých a nemůže nalézt cestu na onen svět.

4.5. Kosmologie

Kosmologie, čili nauka o vesmíru, hraje v šamanismu významnou roli. Vesmír se zde dělí do tří vrstev – země, nebe a podsvětí. Šamani mají moc přecházet mezi těmito vrstvami při svých extatických cestách. Tři vrstvy jsou propojeny ústřední osou, která v nich tak vytváří otvor, kterým se šaman, duchové, bohové

i duše mrtvých mohou pohybovat. V lidském světě je obdobou například sloup uprostřed domu nebo kolík podpírající stan nazývaný “Sloup světa“. U některých etnik je takový kůl posvátný a u jeho paty je vybudován malý oltář pro oběti a modlitby. Patří sem třeba etnika arktických a severoasijských oblastí. Oltář platí za obětní místo jen pro ostatní členy komunity. Pro šamana představuje místo, odkud se vydává na extatické cesty. Patří sem také symbolika “Středu světa”, který znamená místo, oblast přechodu do jiné sféry. Tím je zde tedy onen “Sloup světa”.

Jiným obrazem “Středu“ je “Vesmírná hora”, která umožňuje spojení mezi zemí a nebem. Tu můžeme najít třeba v indické kosmologii. Šaman tuto horu zdolává během své iniciace a později ji navštěvuje při extatických cestách. Každá cesta tak znamená cestu do Středu světa.

Dalším motivem je symbolika “Stromu světa”, který se často doplňuje s motivem “Hory”. Strom je pro šamana velmi důležitý, protože si z jeho dřeva vyrábí buben. Obrázky stromu se nacházejí i v jeho obydlí i na bubnu samotném. Strom také symbolizuje obnovující se svět, zdroj energie, plodnost, věčnost, úrodu a nebe.

Do kosmologie patří také mystická čísla sedm a devět. Z Metopotámie pochází ztotožnění Vesmírného stromu o sedmi větvích se sedmi planetárními nebesy. Dříve se považovalo za nábožensky významné i číslo tři – podle tří sfér vesmíru, což má pravděpodobně spojitost s číslem devět, které vznikne jeho vynásobením. Zde jsou příklady využití těchto čísel v praxi: Šaman šplhá na kůl, do kterého je vyřezáno sedm nebo devět otvorů znázorňujících etapy, kterými musí projít; Při vstupu do podsvětí musí překonat sedm překážek...

4.6. Léčení

Léčení je zde spojeno především s masážemi, zakuřováním, očištěním chýše a vysáváním patogenních substancí. Nemoc je buď proniknutí patogenního objektu do těla nebo ztráta duše. Je to tedy čarodějnický akt, zlo seslané zlým čarodějem nebo ukradení duše (Zelený-Atapana, 2007, str. 83). Je to bráno jako trest za nesprávné dodržování pravidel určených šamanem.

Šaman drží před obřadem dietu bez masa a sexu, pak se intoxikuje tabákem, alkoholem či jinak a tancuje, zpívá a navozuje zvracení (sobě i pacientovi) coby proces očisty. Dostává se do transu a snaží se požádat pomocné duchy o radu. Pak nastává boj se zlým čarodějem (hází proti němu tabák, posílá na něho duše zemřelých šamanů..). Zvracení vyvolání často požíváním velkého množství fermentovaných nápojů, které mělo očistný charakter, zapříčinilo to, že běloši označovali indiánům opilství. Na konec léčebného rituálu šaman masáží nebo vysáváním vyjímá z těla patogenní objekt ve formě ostnu, kamínků. Proti zlému čaroději pak vysílá onen osten v podobě magické střely nazpět. Pokud nemocný zemře, musí šaman prozradit jméno čaroděje. To se ovšem nesmí stávat často, jinak ztratí šaman v komunitě autoritu a může být i zabit. Pozůstalí dokonce někdy žádají jiného šamana o jeho potrestání, protože smrt jejich blízkého je brán jako zlá vůle šamana a tedy jako zločin.

Jiní šamani vyhánějí zlé duchy zpěvem, většinou za doprovodu členů rodiny nemocného nebo používají figurky. Hojně se využívá i kouření a hlavně foukání tabáku.

Způsob léčby odlišným od vyhánění duchů, je to, že šaman přijme ducha na sebe, což je pro něho velmi náročné. Bojuje s ním a nakonec ho vyše zpět k čarodějovi.

Většina způsobů léčení šamanů patří do oblasti psychoterapie a jsou podobné na celém území Ameriky a převážné části Sibiře. Jde tedy o: 1) očistné zakuřování kouřem tabáku a sakrálních hymnů, 2) stav transu pomocí drog a narkotik, 3) foukání, masáže, frotáže a vysávání patogenního objektu, 4) externí i interní aplikace infúzí z léčivých rostlin (Zelený-Atapana, 2007, str. 87). Právě v oblasti rostlin vykazují indiáni ohromné znalosti a velmi sofistikovaně je využívají a nejrůznější typy chorob a potíží (například močopudné, potivé, projímací prostředky, proti žaludečním bolestem, dermatologickým nemocem...).

Šaman někdy působí i jako psychoanalytik. V první fázi je řečníkem a navozuje kontakt s vědomím pacienta (zařikávání). Poté společně rekonstruuje a obnovují osobní mýtus pacienta, který musí opět prožít. Mýtus dává nemocný dohromady za pomocí informací a zdrojů ze své minulosti. Šaman v této fázi

poslouchá a pacient otevírá svou minulost, zatímco šaman mluví a zpívá i za pacienta. I v konečné fázi pacient na psychoanalytika přenáší svůj mýtus, ale stále vypráví sám, zatímco šaman, který na sebe přenese mýtus nemocného, se jej sice ptá, ale současně za něj i odpovídá (Zelený-Atapana, 2007, str.88).

Nutnou součástí spolupráce pacienta a šamana je víra. Jedná se však o jakousi nevědomou či podvědomou víru. Šaman pak uvádí situace existující na rovině emoční do reality. Například nesnesitelnou bolest pro tělo učiní přijatelnou pro mysl.

4.7. Rostliny

Jak již bylo uvedeno, šamani používají k léčení velké množství rostlin a disponují hlubokými znalostmi o jejich účincích a působení. Proto je příhodné věnovat jejich užívání jeden samostatný celek.

Můžeme si položit otázku, jak lidé přišli na léčivé účinky rostlin. Jedna teorie rozebírá myšlenku, že se “prožírali” světem a pozorovali negativní a pozitivní působení. To by ovšem trvalo tisíce generací. Jiná hypotéza hovoří o tom, že farmakologické znalosti byly například antickým lékařům předávány bohy. Působení rostlin však bylo známo už v době kamenné (dokazují to artefakty a primitivní umělecká díla, na kterých jsou vyobrazeny) a nejspíš jej objevili neandertálští šamani. Rostlinné duše odhalovaly své účinky ve snech a vizích. Některá medicínská fakta známá již tisíce let byla potvrzena až nedávno (například účinky THC jako protikřečového prostředku).

Šamani dokonce rostliny i kultivovali a podle potřeby zvyšovali obsah požadované látky - “rostlinného ducha” (například obsah nikotinu v tabáku). Využívali též princip synergie, což znamená, že určité látky se uvolní až působením jiné látky nebo se látky pro požadovaný účinek musí spojit.

V kapitole o kosmologii je uvedena významná symbolika Stromu. V mnoha oblastech takový strom opravdu botanicky existuje. Například v oblasti Argentiny hraje takový strom velmi významnou roli. Má vysoce halucinogenní psychoaktivní účinky. Prášek ze semen se šnupe nebo kouří společně s tabákem nebo jinými bylinami. Šamani požívají semena před léčením nemocného, aby ve svých vizích lépe viděli příčiny choroby.

Šamani pracující se silnými jedy uměli jed velmi dobře dávkovat. Nechtěli se otrávit, ale navodit si stav transu. U některých jedů jako třeba kuráre, existovalo i několik variant jak jej vytvořit – různé přísady v různém množství, ale účinek byl vždy velmi podobný.

Pro získání rozsáhlých znalostí z říše rostlin pomáhá šamanům archaická technika rozhovoru a kontaktu s rostlinami. Tento kontakt neprobíhá při každém sběru, ale pouze v nutných případech jako je hledání pomoci při velmi těžkých nemocech. Sběr bylin má svá pravidla. Souvisí s denní dobou, přírodními cykly či postavením planet. Při samotném sběru vystupuje šaman jako nevinné dítě – vrací se ke kořenům. To znamená, že by měl být nahý nebo alespoň bosý, nemytý a také by měl působit jako neviditelný (nekomunikovat s lidmi, které na cestě potká). Po cestě většinou medituje nebo zpívá posvátné písně.

V archaickém myšlení je s každým braním si spojené i dávání. I rostliny tak vyžadují oběti. Obětuje se jim například kouř nebo tabáková listy, chléb, obilí, mléko. Mocnější rostlinám bylo třeba větší oběti jako drůbež, dokonce i lidské oběti, které se ale daly nahradit psem.

4.8. Hudba a hudební nástroje

Hudba a zpěv byly vždy spojovány s magickými obřady a rituály. Hudba a zpěv jsou pro příslušníky společenství dar od boha či duchů a hudební nástroj je cesta, jak s nimi komunikovat. Proto mají nástroje takové významné postavení. Obřady většinou řídí šamani muži a ženám jsou někdy až zakázané. V některých oblastech jsou však šamanky výhradně ženy (Čína, Japonsko, Korea) a provádějí tak tyto obřady samy.

Nástrojů je celá řada – flétny, tyče, bubny, řehtačky, trumpety, strunné nástroje, dokonce i housle nebo luk, hvízdačka, bzučáky, nejrůznější předměty vyřezané z kostí či dřeva.

Nástroje slouží k navození transu, extáze a následně tak k cestám do jiných světů. Pravidelný zvuk nástroje se synchronizuje s frekvencemi mozkových vln a stavu transu je tak možné dosáhnout i rychleji.

4.8.1. Buben

Buben je pro šamana jedním z nejdůležitějších nástrojů. Jeho rytmus sjednocuje myšlení šamana a rytmy kosmu. Spojuje ho se všemi formami života. Rytmus bubnu umožňuje dostat se do hlubokého soustředění a rozšířit vědomí do extatického stavu více než hra na jakýkoliv hudební nástroj. Hloubka transu je určována tempem úderů. Jedna strana bubnu vydává vyšší tón a je spojena s nebem a druhá tón a je spojena s podzemím. Tento typ se nazývá dvouhlavý buben, stejně efektivně však funguje i buben jednohlavý. Bubny jsou často vyrobeny ze dřeva posvátného stromu a pomalovány různými motivy a barvami. Slouží ke komunikaci s přírodou, duchy, k ochraně šamana i země, ale také k zastrašování – jeho zvuk připomíná hlasy předků.

4.9. Kostýmy a rekvizity

Šamanův oděv představuje náboženský mikrokosmos. Šaman musí ve snech spatřit místo, kde se jeho oděv nachází a sám jej vyhledat. Potom jej odkoupí od příbuzných zemřelého šamana a zaplatí za něj jednoho koně. Oděv však nesmí klan opustit, jelikož je pro celý klan důležitý. Byl třeba zhotoven nebo zakoupen s přispěním celého klanu, ale hlavně je prostoupen duchy, tak jej nesmí nosit osoba, která by je nedokázala ovládat, protože by duchové trápili celé společenství (Eliade, 1997, str. 139). Jako jiná místa spojená s duchy, vyvolává i šamanův oděv obavy. Po obnošení nebo smrti šamana je zavěšen v lese, uchováván v šamanově příbytku nebo uložen poblíž jeho hrobu, aby z něho přítomní duchové vystoupili a přilnuli k jinému oděvu. Pokud byl v oděvu léčen někdo, kdo potom zemřel, je oděv znehodnocen.

Oděv je velmi často doplněn nezbytnými předměty. Součástí bývají masky, kůže a kožešiny, ptačí pera, zvonky, přilby, zuby, kosti, váčky, čepec, stuhy a mnoho dalších.

Mezi další rekvizity šamanů patří například kouzelné hole, lastury, luky, kopí, figurky, parohy a jiné. Zdobení, rekvizity a materiály jsou závislé na oblasti.

5. Šamanismus v konfrontaci s jinými směry

V této kapitole se pokusím definovat jiné směry, které se více či méně šamanismu podobají, respektive u mnoha lidí splývají v jedno. Z popisu jednotlivých směrů pak vyplyne podobnost či odlišnost se šamanismem.

5.1. Hermetismus

Jde o starověkou duchovně-naukovou tradici, která je základem mnoha esoterických nauk. Pojem má dvojí význam. Na jedné straně znamená “hermetický“ uzavřený, utajovaný, z filosofického hlediska pak spíše nepřístupný konvenčnímu způsobu poznání.

Úplné počátky sahají do 3.stol.n.l do Egypta., kde byla sestavena sbírka dialogů, v nichž hovoří v roli učitele Hermes Trismegistos ke svému synu Tatovi. Hermes je pokládán za zakladatele hermetismu a název je odvozen od jeho jména. Je také autorem Smaragdové desky. Jde o krátký jednostránkový literární útvar překládaný od antiky do různých jazyků. Byl znám již v renesančním hermetismu a je pokládán za shrnutí alchymického či obecně hermetického pohledu na spojitost světů v jediném duchovním a zároveň tělesném celku.

Hermetismus není věda. Je to spíše obraz světa či životní styl. Tvoří strukturovaný celek, v širších souvislostech patřící do esoterismu. Esoterismem rozumíme vnitřní, skryté, utajované vědění, k němuž vede cesta přes zasvěcení, změnu mysli a života a důležité jsou pro něho symboly a obrazy (podobnosti, mýty). Hermetismus pak patří do linie antika, judaismus, křesťanství, renesance a západní novověk. V 19.století se pro něho užíval spíše název okultismus.

Jednotlivé hermetické nauky se dají porovnávat odděleně, ale jsou navzájem velmi propojeny (například mág své rituály řídí podle astrologie a používá kabalistické symboly).

5.1.1. Astrologie

Tento obor patřící do hermetismu interpretuje vztahy mezi jednotlivcem a konstelací viditelných útvarů na obloze. Souvisí s astronomií a do

novověku se tyto obory neodlišovaly. Astrologové byli současně i astrology. I dnešní astrologové se pokoušejí svá tvrzení doložit objektivním pozorováním, ale výklady těchto astrologů jsou považovány spíše za umění.

V klasické astrologii se na základě konstelací odhadoval běh vnějších dějů, jako lidské osudy. Dnes je spojována spíše s psychikou například ve formě horoskopů, kde jde o výklad polohy těles v určitém okamžiku. Často je ale zmiňováno, že ve hvězdách se neukazuje osud, nýbrž jakási cesta, kterou se má jednotlivec ubírat a zaujmout k ní postoj. Z filosofického hlediska lze na tuto problematiku pohlížet jako na propojení mikrokosmu člověka a makrokosmu celku. Pozice nebeských útvarů a běh událostí ale nefungují jako příčina a následek, ale jsou synchronizované.

Astrologie jako hermetická disciplína je velmi složitá. Dnes jsou proto v oblibě mnohem jednodušší varianty, které dělí lidi na dvanáct typů podle zvěrokruhu a nabízejí předpovědi na různě dlouhou dobu. V komerční astrologii se dokonce nabízí i varianta zpracování horoskopů přes počítač. Největší chybou lidí pak je, že tyto výklady pak berou jako osud a definitivní, závaznou podobu svého života.

5.1.2. Alchymie

Jde v podstatě o práci s přírodními substancemi. Alchymie jako hermetická disciplína počítá s jednotou vnitřního a vnějšího, tělesného a psychického.

Jako původ alchymie se někdy uvádí Egypt. Ve starověku a středověku šla vlastními cestami skrze islámský a křesťanský svět. Do Evropy se údajně dostala přes Pyrenejský poloostrov. Indická a čínská však taky zná tyto tradice. Nejstarší texty o alchymii se objevují už v 9. století a psali o ní i významní středověcí filosofové.

Při pokusech byly objeveny nejrůznější důmyslné postupy a stala se tak předchůdkyní chemie.

Zajímavé je, že některé větve alchymie jsou živé dodnes. Jde tedy spíše o spagyrii, v níž šlo o vytvoření všeléku nebo elixíru života. Ale i dnešní stoupenci oboru stále respektují živlové charakteristiky látek a tři principy reprezentované solí, sírou a rtutí.

5.1.3. Magie

V hermetických souvislostech je chápána jako alternativní kontakt se skutečností. Rozlišuje se na dva druhy. První poznává věci nedostupné a nepoznatelné běžnými smysly a rozumem a druhá, která chce skutečnost ovlivňovat jinak než lidskými činy.

Podle kulturních antropologů se stopy magického vědomí nacházejí v archaických kulturách. Pozdější magie však nevykazuje ty samé prvky jako magie archaické a jde spíše o magický přístup k životu v novodobých kulturních souvislostech.

Mágové rozvíjí své schopnosti hlavně meditací a kladou důraz na vůli a imaginaci. Pohybuje se tedy především v rovině mentální, ale často provozuje i nejrůznější ceremonie. Vůle a představivost jsou však nejdůležitější. Na pomoc si často přivolává bytosti z jiných sfér. Podle charakteru bytostí se pak magie rozlišuje na černou a bílou.

5.1.4. Kabala

Původně se jedná o esoterickou nauku v praxi spojenou s židovskou tradicí výkladu biblických textů a novoplatónskými filosofickými podněty. Důležitý je zde Strom života. Který znázorňuje hierarchické uspořádání duchovních sfér.

V 16. století toto čistě židovské učení převzali křesťané a vznikla samostatná větev křesťanské kabaly, která je součástí hermetických nauk. Kabalistické symboly (například písmena hebrejské abecedy) jsou využívány v magických operacích. Někteří praktikují i duchovní cvičení podle kabalistického návodu.

5.1.5. Tarot

Je to soubor 78 karet. Skládají se z Velké a Malé arkány. Přesné informace o jejich vzniku neexistují. Karet je mnoho variant a dají se používat i ke hře, což bylo nejspíš jejich původní využití. Dříve také sloužili k vyprávění příběhu coby rétorických cvičení. Věštění a předpovědi budoucnosti se začaly uplatňovat až později. Jejich symbolika a výklad jsou velmi propracované a obsáhlé. Používají se k věštění nebo meditační práci se symbolikou karet, znaků, barev, geometrických tvarů a obsahu obrazů.

5.2. Reiki

Je velmi uznávaná léčitelská metoda z východních filosofí. Jako země původu se uvádí Japonsko. Samotné slovo “Reiki” je jen označení práce s jinou energií. Tato energie nebyla nikdy dokázána. Jde o podobný druh energie, se kterou pracují například jogíni. Toto energie se používá k léčení ostatních ale i sama sebe, k hledání vlastního já. Reiki předpokládá existenci energetických center (čaker) a drah (meridiánů) v lidském těle.

Energie se rozlišuje na polární a nepolární. Polární se používá hlavně k léčení a člověk, který ji předává, není vlastně léčitel, ale jakýsi kanál, prostředník umožňující průchod Reiki energie umožní. Pak záleží na člověku, který ji obdrží, jak s ní naloží, zdali ji odmítne nebo přijme. Při léčení nepolární energií využívá léčitel svou vlastní energii a dokáže rozpoznat nemoc v těle – nemocnou energii a nahradit ji tou zdravou. Léčitel musí potom onu špatnou energii dostat z těla pryč pomocí stromů, plamenů svíček...

Reiki mistrem se může stát každý. Prvním krokem je nalezení vhodného reiki mistra, od kterého se člověk učí. Nejlépe je k výběru použít intuici. Potom probíhá proces zasvěcování, který má tři stupně mezi kterými je odstup několika měsíců (záleží na mistrovi). Během zasvěcení se aktivují různé čakry, učí se mantry a symboly.

Proces samotného léčení probíhá skrze dotyky v podobě jakýchsi vibrací. Není úplně důležité, kam je dotyk umístěn, protože Reiki energie má údajně vlastní inteligenci a sama ví, kde je jí třeba a sama tam doteče.

V Reiki existuje spousta nástrojů, pomocí kterých lze s energií pracovat – zesilovat ji, posílat (energie se nikdy nesmí poslat na někoho bez jeho souhlasu). Hlavně se jedná o krátké mantry a symboly, které fungují většinou společně.

Reiki existuje více druhů (Rainbow Reiki, Essential Reiki...), které se liší kvalitou energie, množstvím vibrací, symboly.

O Reiki byly provedeny i vědecké výzkumy spočívající v měření biomagnetického pole, mozkových vln a výsledky byly celkem pozitivní. I přes některé vědecké důkazy je tu ale stále největším hybatelem víra v účinnost této techniky.

5.3. Spiritismus

Tento pojem je dnes velmi rozšířený a mnozí ho spojují s vyvoláváním duchů a duchařskými seancemi. Je to přirozený duchovní směr založený na psychických silách, kterými disponuje každý člověk, ale které se liší svou intenzitou a schopností člověka je ovládat. Spiritismus znamená komunikaci lidí s duchovním světem, je tedy spojen i s náboženstvím.

Z historického hlediska vychází z jedné techniky věštění zvané nekromantie. To je údajně část goetie, čili černé magie, která se zabývá získáváním věštby od mrtvých, které přivádí pomocí zaklínání zpět k životu. Příklad takové nekromantie najdeme i v Homérově Odyssei (Odysseus a bohyně Kirké). Tyto obřady patřily k nejnebezpečnějším. Prováděli se u osamělých hrobů v určitý den a hodinu a bylo potřeba ochranných pomůcek jako magický kruh nebo meč. V novodobé historii se pak spiritismus v 19. Století ve velké míře šíří ve Spojených Státech a pak i do Evropy. Pak se dále masově šířil. Vznikaly školy, časopisy, dostal se do popředí zájmu vědců, spisovatelů i politiků.

5.3.1. Spiritismus v Čechách

Nejdůležitějším prvkem praktického spiritismu je médium na média byly kladeny nároky ohledně zdraví a duchovní vyspělosti. Byla považována za Bohem omilostněné osoby a nehledě na věk velice vážená. Měla totiž údajně moc přiblížit se na duchovní úroveň andělů.

Andělé také vystupovali jako jakási média umožňující kontakt mezi člověkem a Bohem. Na hmotné straně stál tak jako médium člověk, na nehmotné anděl. Tématika andělů ve spiritismu ale ustupuje do pozadí na základě jejího zprofanování církví.

Média umožňující kvalitní přenos se těšila velké úctě a respektu. Takovými médii byli v minulosti šamani.

Spiritisté věděli, že k projevům podobným mediálními spojení může docházet i u mentálně chorých osob. Takové spojení nevykazovalo ovšem stejných kvalit jako u duchovně vyspělých médií. Poselství byla nepodstatná, klamná až lživá. Takové výroky a zprávy přičítali zlým nebo nízkým duchům, kteří mohli snadno labilní či narušené osoby posednout.

Tato putující média poskytovala nejen projevy, ale pomáhala vyvíjet kroužky a následovně nová média. Na takové situace aby se sešli lidé, kteří tvořili harmonický celek a měli upřímnou snahu poznávat. To v žádném případě neznamená, že by se od nich očekávalo, že budou všemu, co médium říká, nekriticky věřit. To by bylo proti samé podstatě skutečného spiritismu. Médium dokázalo vycítit, zdali daným kroužkem volně a správně proud energie, a obvykle je dokázalo rozsadit tak, aby byl zajištěn optimální tok. Účastníci takových setkání se pak řídili radami vyspělého média, jímž promlouval vysoký duch. Ten jim i určil, kdo se vyvine jako médium a jak by se toho mělo dosáhnout. Pro zajímavost uvádím seznam pravidel, které striktně platila při seanci (Příloha1 – převzato z www.mysteriousworld.estranky.cz)

Nově vzniklé spolky mnohdy nedisponovaly žádným vlastním médiem. Mohly využít tak zvaných putujících médií. To byla vážená média, která cestovala a nabízela své služby, jež zahrnovaly podávání výroků duch, ale i určení nových médií. Další varianta spočívala v přidružení se k již existujícímu spolku. Pokud nevyužily ani jednu z možností, mohl spolek zasedat bez média a čekat, u koho se projeví největší citlivost.

Zmíněná putující média u nás byla na konci 19.století nahradily v iniciaci nových médií knihy. Objevilo se tak ohromné množství nových médií, ale jejich kvalita byla pochybná. Buď nedisponovala dostatečnými duchovními schopnostmi, nebo neprošla dostačujícím vývojem. Potvrzuje se tak dávná pravda o duchovních záležitostech - studium pod vedením zkušeného zasvěceného nemůže nahradit studium knih. Zde lze spatřit analogii v iniciaci šamanů v minulosti a nyní.

Za zmínku stojí jedno ze specifík českého spiritismu - nepůsobila u nás média, která by si za služby nechala vyplácet finanční odměnu. To nefungovalo v zahraničí a byl tam tak otevřen prostor pro podvodníky, kteří chtěli na poskytovaných službách v podobě média pouze zbohatnout.

5.4.Satanismus

Tímto názvem se označuje kult "padlého anděla" Satana, který je chápán jako protiklad boha a zdroj všeho zla a také jako negace tradičního křesťanství, boj proti jeho konvencím, touhu po změně ve společnosti. Z tohoto důvodu se nezařazuje mezi křesťanské směry, i když z křesťanských tradic a ideologie vychází a je na něm ideově závislý.

Nejde o myšlenkově jednotnou a organizovanou záležitost a během historie vznikalo mnoho sekt a ideologií označovaných jako satanismus. Na jedné straně dnes existuje jakási filosofická podoba satanismu vycházejícího z hédonismu a Nietzscheho nihilismu, na druhé straně se vyskytují i socio-patologické skupiny přinášející krvavé oběti či páchající zločiny ve jménu satanismu.

Slovo satanismus se odvozuje od Satana, zlého démona, který se vzbouřil proti Bohu a stal se protivníkem Ježíše Krista. Samé slovo Satan původem z hebrejštiny a aramejštiny znamená protivník či žalobce. Často je ztotožňován s Antikristem nebo Luciferem, což není přesné. Za Antikrista je považován každý, kdo je nepřítelem Ježíše Krista a jeho následovníků. Nemusí to být jeden člověk, ale může se tak označovat i celá skupina odpůrců. Lucifer znamená doslova světloňoš a v pozdější křesťanské mytologii se stal nejvyšším andělem

po Bohu. Byl však pyšný a povyšoval se na něj a Bůh ho tak srazil z nebe. V Satanské bibli vystupuje jako jeden ze čtyř hlavních démonů.

Z historického hlediska můžeme za první formu satanismu považovat lidové čarodějnictví. To je považováno za první čistě náboženskou vzpouru proti křesťanství, i když z něho jako satanismus vycházelo. Čerpalo z pohanských praktik a dualismu. Bylo církví stíháno a tvrdě trestáno.

V uvolněné době osvícenské se pak objevovaly další kritiky církve a rozvíjela se magie. V 18.století vznikaly hlavně ve Velké Británii kluby, v nichž se scházeli šlechtici za účelem satanistických orgií.

V současné době existuje mnoho skupin, jež se hlásí k satanismu. Velmi známý je LaVeyův Satanismus a jeho Satanská bible. Je inspirován nihilismem a sociálním darwinismem a za svůj hlavní cíl považuje konzumní sebeuspokojení a kladení sama sebe do centra dění. To je někdy označováno jako egotismus. Teistický satanismus považuje Satana za reálnou božskou bytost a uctívá ho. Jiné satanské řády se zaměřují na vykonávání rituálů a magie jako například Ordo Templi Orientis. To byl nábožensko-magický klášter, jenž byl původně založený na svobodném zednářství, které má spojitost s hermetismem. Členové řádu se nejrůznějšími sexuálními praktikami, užíváním drog a magií dostávali blíže Satanovi. Řád existuje v pozměněné formě dodnes a věnuje se třeba tantrickým naukám. Hnutí je někdy stále nesprávně považováno za satanistické, což většinou plyne z nesprávného pochopení jeho nepřátelského postoje vůči křesťanství.

V satanismu se také často setkáváme se symboly vycházejících z křesťanské a pohanské symboliky. Časté jsou bafomet (obrácený pentagram s hlavou kozla), číslo 666 (číslo šelm) a Petrův kříž (obrácený kříž).

5.5.Voodoo

Je afrokaribské náboženství animistického charakteru. Jedná se o kult a náboženství s výraznými znaky magie (Zelený-Atapana, 2007, str.245). Vznikalo po začátku období transportu otroků z Afriky do Ameriky v Karibské oblasti. Formovalo se prolínáním různých druhů afrického šamanismu a křesťanství.

Velmi populární se stalo na Haiti, kde se přetvořilo v oficiální náboženství, dále například Ghaně, Dominikánské republiky nebo Brazílii.

Vyznavači nebývají zasvěcení. Zasvěcení jsou jen kněží, kteří se starají především o zachování rituálů a udržování vztahů s duchy.

Voodoo je často spojováno s temnými kulty a černou magií. Jsou do něj tak často řazeny krvavé oběti, propichování voodoo panenek a zombie. Panenky se sice používají, ale za účelem léčby a nalezení akupresurních bodů. Zombie se objevovaly spíše v původním africkém náboženství. Lze je pak nalézt i na Haiti, ale nehrají zde už žádnou významnou roli a pojí se s černokněžníky, nikoliv knězi voodoo.

Základem je přivolávání duchů, bohů, kteří se za pomoci kněze vyznavači zjeví a vyloží věštbu nebo poradí v nemoci. Nahlížení do budoucna, věštby a osud jsou ve voodoo zásadními prvky. Kněz pak předává vyznavači amulet, který ho má chránit.

Duchovními bývají kněz a kněžka, kteří musí vykazovat výrazné rysy osobnosti a budit respekt.

Voodoo neuznává křesťanského boha ani satana, má své vlastní bohy. Ti jsou rozděleni na pozitivní a negativní. Tato bipolarita je jedním ze základních principů. Vyvolávání negativních bohů je velmi nebezpečné a je třeba velké opatrnosti. K nabytí účinnosti těchto temných kouzel je potřeba krvavá oběť. Výsledkem je potom nějaké zlo, nemoc a dokonce i smrt. Právě tyto negativní aspekty se dostaly do obecného povědomí veřejnosti o voodoo asi v největší míře. Jako poutavý materiál je tato temná stránka hojně využívána například filmaři. Proto si dnes pod pojmem voodoo naprostá většina lidí nic pozitivního nepředstaví.

6. Šamanismus jako současný směr a novodobí autoři

6.1. Renesance šamanismu

Etnologové a kulturní antropologové umísťují šamanismus především do oblastí nedotčených moderní civilizací. Dosti zjednodušeně jsou to etnika, u kterých se má za to, že v axiální éře kolem 6. století př.n.l. neprošly změnou kulturního a ani

náboženského paradigmatu. Projevy šamanismu se však objevují u západních civilizací s klasickou náboženskou kulturou jako je křesťanství a s moderní vědou a technikou. Zde je šamanismus nejen popisován, ale dokonce je do současného jazyka tlumočena i šamanská zkušenost a vyskytují se i pokusy o praktikování šamanismu. Tak žijí sibiřští Evenkové roztroušeni mezi moderními Rusy a dokonce je zachycuje i místní školní systém. V Rusku se ranému sovětskému režimu nepodařilo šamany zcela vyhnat, i když volili mimořádně kruté metody. Podobná situace je i ve Spojených státech. Téměř všichni původní obyvatelé byli vyhnáni ze svých území a ti, kteří přežili nebo běsnění moderní civilizace vydrželi, ztratili kontakt se svou tradicí. Pokud se jí přece jenom pokoušeli zachovat, docházelo už stejně k mísení s kulturami ostatních etnik a jejich tradičních kulturních motivů. Navíc byly projevy jednotlivých etnik spojeny s problémy. Ještě v 70. letech minulého století bylo praktikování indiánského náboženství zakázané. Dokonce byly v té době odebírány děti z rodin původních obyvatel a byly umísťovány do internátů na převýchovu. Tam je zbavovali posledních stop jejich národů. I tak se podařilo šamanismu přenést se až do moderní a postmoderní společnosti a nalézt si znovu své příznivce a pokračovatele.

Nejen v Rusku a Spojených státech, ale i v jiných částech světa se tak začíná šamanismus znovu dostávat do popředí zájmu a role šamana ve společnosti se obnovuje, i když v poněkud novodobé podobě odlišné od té klasické a původní.

Obyvatelé západního světa žijí od 60.let 20.století alternativní religiozitou a distancují se od zavedených většinových náboženství, hlavně křesťanské církve. Nacházejí pro sebe směry, které doprovázely křesťanství v době jeho vzniku, především hermetickou tradici. Pozornost se soustřeďuje i na duchovní směry z Dálného východu (Indie, Čína, Tibet...). Šamanismus se pak velmi rychle zařadil jako další možná alternativa pro únik od klasického náboženství. Zde pak vyvstává otázka po autenticitě novodobých šamanů. Kde se skuteční šamani nenalézali vůbec, vytvořila se literární postava. O novodobých autorech bude zmínka později. Z přežívajících skutečných či domnělých podnětů dnešního šamanismu se generuje jev zvaný městský či digitální šamanismus. Je-li původní šamanismus spjat s přírodou a vnímáním jejího ducha, sběrem, lovem, pak se zde jedná o dosti brutální adaptaci motivů původního šamanismu na moderní a postmoderní

společnost. Jde například o speciální léčebné procedury, neortodoxní psychoterapii i umění využívající psychedelika a počítačové animace. Člověk si může zakoupit tajemné časopisy o šamanismu, rok co rok se vydávají nové publikace na toto téma, v obchodech či na internetu můžeme zakoupit oblíbené šamanské bubny a jinou výbavu, lze velmi snadno navštívit seminář nebo se přihlásit do kurzu “jak se stát šamanem”. I to je důkaz, že se šamanismus stává dobrým prodejním artefaktem, což mu bohužel ubírá už na tak slabé autenticitě. Existují však i autoři z řad akademických, u kterých znovuoobjevení šamanismu vyvolalo zájem o tento předmět. Můžeme zmínit třeba autory jako Mircea Eliade (religionistika), Angeles Arrienová (hlubinná psychologie), Fiona Bowie (antropologie). Dnešní zájem o šamanismus dává Piers Vitebsky výstižně do náležitého kontextu (Bowie, 2008, str.200) : „Od 70.let 20. století vznikla ve Spojených státech a v Evropě nová šamanská hnutí. Ta v sobě spojují odkaz drogové kultury z šedesátých let s trvalým zájmem o nezápadní náboženství, současná hnutí za zlepšení životního prostředí, prvky hnutí New Age a všechny rozmanité podoby svépomoci a seberealizace. Přispěla k tomu i populárně-naučná antropologie, zejména práce Castanedova. Tato hnutí jsou nejmocnějším vyjádřením názoru, že šamanismus je v protikladu k institucionalizovanému náboženství a politickým systémům, a svědčí o demokratizaci šamanismu, v němž může každý člověk obdržet schopnost stát se svým vlastním šamanem. Šamanismus nepokládají ani tak za nějaké náboženství, jako spíš za [specifický] názor na skutečnost a za účinnou techniku.“ (Vitebsky, 1995, str. 150-151, v Bowie, 2008, str.200).

Vitebský však také uvádí, jaké mohou nastat s tímto novodobým šamanismem vyvstat problémy. Jeho vyznavači mohou vytvořit vlastní ideu o šamanismu postavenou na jeho nynější podobě či jejich vlastních představách a tradiční formu šamanismu s ní pak komparovat a hodnotit jí tak jako nevyhovující, nedostačující. To se stalo i u Eliadeho a jeho vývojovými stupni šamanismu, kdy za “skutečný šamanismus” považuje ten s výstupem do nebes a za “druhotný šamanismus” ten, v němž je běžnější posedlost duchy. Prakticky všechny doložené případy spadají do druhé kategorie (Bowie, 2008, str.200). Dalším problémem je i reakce etnik, ve kterých se tradiční šamanismus původně provozoval. Obviňují lidi ze západu z krádeže jejich vědění a jeho využití pro vlastní účely. Techniky, jindy používané

výhradně v uzavřené komunitě a jen vyvolenými osobami jsou volně k dispozici a dokonce jsou velmi komercializovány. Domorodí obyvatelé (především v USA) se pak cítí ublížení a znevažováni. Ziskuchtiví obchodníci na takové připomínky reagují tím, že se buď odvolávají na genetickou příbuznost s domorodci, nebo prohlášením, že distribuované techniky nejsou vlastnictvím jednoho etnika ale celého lidstva.

6.2. Významní novodobí autoři

6.2.1. Carlos Castaneda

Západní svět se s šamanismem setkává prostřednictvím literatury. Velmi důležitou roli zde hraje právě Carlos Castaneda, který vydal řadu mimořádně úspěšných knih. Vystupuje v nich indián Jakí, Don Juan Matus. Castaneda se s ním údajně setkal, když studoval používání léčivých bylin v Arizoně a stal se jeho učněm. Kniha popisující tento jeho zážitek je sestavena ze dvou částí. V první autor líčí příhody a jde spíše o vyprávění, v druhé se pokouší o jakési vědecký náhled na problematiku. V knihách ale stále převažuje narativní prvek.

Pro mnoho autorů nebyla Castanedova práce nijak uspokojivá. Ze všech sil se snažili, aby dokázali, že se nejedná o seriózní etnografickou literaturu. Jiní autoři ovšem zaujali k jeho tvorbě odlišné stanovisko a Castanedova díla, v podstatě "krásné literatury" se pro ně bez problémů vejdou do jejich představách o etnologii. Don Juan, ale i jiná díla jsou velmi poutavé čtení. Castaneda se v nich snažil vylíčit zážitky mimořádných skutečností, které prožíval a ve kterých hrálo významnou roli i užívání drog. Jde například o popisy magických i paranormálních zážitků, experimentů s psychotropními rostlinami. Děje událostí zařadil do exotického prostředí malé domorodé společnosti a používal narativní styl, čímž se od mnoha autorů píšících na podobné téma lišil.

Dá se sice spekulovat o tom, do jaké míry byla jeho vyprávění realitou či fikcí, ale i přesto je Castaneda mnohými považován za otce neošamanismu. Znalosti, které jako kouzelník nabyt, jsou dokonce

shrnuty v nové technice bojového umění, které pracuje s uvědomováním si energií, ze kterých je člověk složen.

6.2.2. Michael Harner Harner je asi nejznámější z pokračovatelů Castanedy. Je to antropolog, který se dlouhá léta věnoval studiu šamanských technik především v Americe a severní Evropě. Harner pobýval a učil se u šamanského kmene v horní Amazonii. Během pobytu a výzkumu dospěl k názoru, že techniky šamanismu by se dali šířit mezi lidmi v západní civilizaci, kteří by jich mohli využívat ke svému prospěchu i k pomoci druhým. Vydal tak příručku pro ty, kteří se chtějí stát šamany (Cesta šamana). Kniha je postavena na zkušenostech získávaných na seminářích po dobu téměř deseti let. Kniha byla velmi úspěšná a celé Harnerovo učení zaujalo hlavně svou jednoduchostí, přístupností a možností svobodné volby při přístupu k němu.

Hamer založil i organizace, které měli za úkol udržovat a rozšiřovat šamanské učení. Ty se potom sloučily v jednu neziskovou organizaci nazvanou Nadace šamanských studií.

Během šíření svých znalostí a zkušeností v prostředí západních kultur musel poupravit především užívání drog, které bylo při učení jeho samotného dosti zásadní a běžné. V kontextu západní civilizace ho nahradil bubnováním, což bylo pro společnost zcela nezávadné.

6.3. Neošamanismus a jiné obnovené podoby šamanismu

Některé z těchto podob byly jsi zmíněny v předchozím textu. Zde uvedeme jejich ucelený přehled a krátký popis.

6.3.1. Neošamanismus

Je to nová forma šamanismu nebo pokus o obnovení starých šamanských tradic. V posledních letech se těší velké popularitě především v Severní Americe a Evropě. V těchto oblastech přestal být tradiční duchovní svět pro člověka zajímavý. Byl v podstatě vytěsňen

životním stylem a ustoupil do pozadí. Tuto mezeru se tak snaží vyplnit jiné alternativní formy duchovního života jako například neošamanismus. Podoby, ve kterých je podáván jsou různé, například vzniklo mnoho sekt, které se hlásí k odkazu šamanismu.

Co je každopádně lákavé, je možnost demokratické volby získávání duchovních schopností bez ohledu na postavení ve společnosti. Neexistuje zde žádná hierarchie ani doktríny, podle kterých by bylo třeba se řídit. Důležitými prvky jsou alternativní psychoterapie, ekologický aktivismus a léčitelství.

Od klasického šamanismu se liší v několika bodech. Je tu důraz na individuální rozvoj namísto služby komunitě; přístup k šamanské zkušenosti je umožněn všem, nejen vyvoleným; pomocní duchové, se kterými šaman pracuje, jsou hlavně dobrotivý a nevykazují jiné druhy chování; výcvik probíhá formou seminářů, čtením knih a dalšími metodami, nikoliv však tradiční formou. ([www. wikipedia.org](http://www.wikipedia.org)).

Tradiční šamanismus je zde však značně romantizován, idealizován a v podstatě degradován a těžce uzpůsoben na praxi v západní kultuře. Někdy se jedná až o módní záležitost, pózu, profilování se do určité role. Původní obsah šamanismu jako je askeze, utrpení, celoživotní poslání a vzdělávání jsou atributy, které jsou odsunuty do pozadí a západní veřejnosti nejsou vůbec předkládány. Místo těchto duchovních záležitostí šamanismu jsou velmi hojně nabízeny nejrůznější šamanské pomůcky, které se stávají velmi výdělečným obchodním artiklem. Je ale nutno podotknout, že někteří novodobí vyznavači se šamanismu věnují naprosto vážně a upřímně a jejich cílem je skutečně ho pochopit, poznat a pokusit se ho prožít. Je pak otázkou, zdali je to v našich západních podmínkách, kdy se i mnoho jiných tradičních hodnot komercializuje, zjednodušuje, přizpůsobuje vůbec možné.

6.3.2. Pseudošamanismus Pseudošaman je někdo, kdo se za šamana jen považuje. Nemá nadpřirozenou moc a schopnost hovořit s duchy a především neprošel procesem iniciace. Tito šamani jsou pak spíše jen udržovatelé folklórních tradic jako různých obřadů, tanců, zpěvů.

Není to jen novodobý pojem. Pseudošamani existovali i v tradičních šamanských společnostech. Pokud se pokoušeli vykonávat funkce a prováděli obřady, které jim nepříslušely či vyvolávali síly, které neuměli ovládat, mohli dokonce zemřít. Podle definice je jinak zřejmé, že v dnešním západním světě je pseudošamanů asi většina.

6.3.3. Urbanšamanismus (městský šamanismus)

Tato farma šamanismu vyrůstá v těsné spojitosti s městskou kulturou. Pár slov o něm bylo již řečeno v části Renesance šamanismu. V podstatě se prolíná s dvěma předchozími typy. Specifické je zde to, že podle urbanšamanismu má každá čtvrť, část města své duchy, kteří se sem dostávají nejrozumnějšími cestami a objevují se v neočekávaných podobách.

6.3.4. Kyberšamanismus Je nevidaná forma šamanismu, která využívá nejmodernější technologie jako internet a jiné důmyslné informační technologie. Pozitivní je, že se takto může šířit mnoho informací o technikách, seminářích... Ovšem otázkou je, jak jsou některé informace věrohodné, jak je člověk bez předchozí znalosti schopen například na internetu selektovat relevantní odkazy o šamanismu od frašky a nenabýt tak milných představ o šamanismu. Na druhou stranu mají některé formy šamanismu a šamanismem už jen pramálo společného, takže si v podstatě není třeba s pravdivostí poskytovaných dat lámat hlavu. Ovšem nad některými předimenzovanými gesty jako je posílání energie formou sms (a to většinou v hodnotě kolem sta korun), zůstává opravdu rozum stát.

7. Šamanismus v Čechách

V Čechách se šamanismem zabývají jednotlivci i skupiny. Jelikož neexistuje návod či pravidla jak by měl šamanismus vypadat, čím by se měl řídit a co by měl obsahovat, praktikují to, co za šamanismus považují oni sami. Většinou se jedná o neošamanismus, který je často spojen s dalšími alternativními metodami (například reiki, věštění) a je zde silně zapojen komerční aspekt. Populární je tak zvané šamanské poradenství, které nabízí pomoc při hledání životní cesty i sama sebe, pomoc v partnerských vztazích, obtížných životních situacích, ozdravné rituály, zážitkové semináře a další. Kromě českých činitelů zavítají do České republiky se svými přednáškami a semináři šamani ze Slovenska, USA, Anglie i Sibíře.

7.1. Představitelé

Michal Fabián je jeden z představitelů, který komerčně nabízí šamanské poradenství, semináře a léčení. V dnešní době praktikuje hlavně elektronický šamanismus a audiovizuální stimulaci (využívání tzv. psychowalkmanů). Tyto metody mají pomáhat především na cestě sebeobjevování. Zde je úryvek z článku Michala Fabiána „Cesta sebeobjevování-elektronický šamanismus“:

„V dnešní době a v nejbližší budoucnosti se jeví jako nejsmysluplnější cesta k sebehledání bez rizik AUDIOVIZUÁLNÍ STIMULACE. Ano, právě ty, do očí blikající a do uší bušící stroje, ke kterým má (měla) většina z nás takový ODPOR. Přiznám se, že i můj názor na tyto mašinky prodělal nebývalý vývoj. "Je to odporná technika". "Možná vhodné jako doplněk pro natvrdlé začátečníky, berličky pro ty co nejsou schopni ponořit se jinak" atp. Přístroj jsem přitom vyzkoušel jen několikrát. ODPOR (ať již k technice, k "drogám", sexu.....) je nedůstojný duchovně zaměřenému člověku. A tak jsem si tu ďábelskou mašinku prostě půjčil na měsíc.

Prvotní experimenty mi připadaly jako něco mezi návštěvou matějské pouti a přiblížným audiovizuálním cirkusem. Při šestém či sedmém sezení s přístrojem jsem byl zaskočen mnohovýřným účinkem: vytržení mysli z vnějšího prostředí, úplné "rozpuštění" myšlenek, proplouvání mozkovými centry až k srdci, k

blažené radosti z toho, že JSEM. Velmi podobné jako když praktikujete hyperventilaci (holotropní dýchání), hypoventilaci (náročná jógová cvičení), nebo si dáte pár "prásků" konopného kouře.

Zkusil jsem aplikovat přístroj i několika klientům, kteří mne vyhledali. Ve všech případech se jednalo o různé formy neurotických obtíží. Pravdou je, že u dotyčných nebylo působení přístroje hned tak razantní. Při prvních experimentech byl charakteristický neklid až úzkost z toho, jak přístroj působí. U některých klientů se objevil až lehký třes končetin. Po cca třetím, čtvrtém sezení s přístrojem tyto úzkostné symptomy odpadly, objevily se však negativní vzpomínky z minulosti. Nazval bych to spontánním projevem regrese. Tato fáze léčení je sice pro klienta nepříjemná, avšak zároveň úlevná. Teprve až při desáté až dvanácté aplikaci bylo možné říci, že se klient (obyčejní lidé, kteří nikdy nepraktikovali jógu, meditaci ani transovní techniky) dostávali ke své prapodstatě - k DUŠI. Postupně začali nacházet svou identitu - zbavovat se neurózy.

Porovná-li terapii neuróz pomocí AUDIOVIZUÁLNÍCH PŘÍSTROJŮ s metodami, které jsem doposud používal v běžné praxi, nezbyvá než konstatovat, že audiovizuální stimulace poskytuje minimálně stejný léčebný potenciál jako hypnóza. Oproti ní má však jednu nezanedbatelnou výhodu: uvolňuje terapeutovi ruce, neboť se nemusí vysilovat navozováním a udržováním hypnotického stavu, o to víc se může věnovat např. biotronickému působení apod.

Další výhodou těchto mašinek je jejich využití v autoterapii či v oblasti individuálního sebeobjevování duchovní cesty. Možná vám sebeobjevování pomocí audiovizuální stimulace může připadat stejně směšné jako virtuální sex místo sexu opravdového. Podívejme se však na tuto problematiku reálněji. Chcete-li na sobě pracovat a bydlíte v paneláku, máte rodinu, či prostě nedostatek klidu a soukromí, pak právě pro vás je audiovizuální stimulace tou nejlepší cestou k sobě sama. Netvrdím, že k použití přístroje nepotřebujete klidu,

jsem však přesvědčen, že schopnost odpoutat se od vnějších rušivých vlivů s přístrojem (hlavně pro začínající hledače) je mnohem snazší.

"Vzhůru do elektronické reality!" chtělo by se zavolat. Obávám se však, že ODPOR je duchovní nemocí nás všech, nemocí, která se léčí těžce a dlouho. Úměrně tomu jak dlouho bude přetrvávat váš ODPOR, tak dlouho budete stagnovat na své cestě k sebenalezení.

(zdroj:http://www.dusecz.com/clanek/52-cesta_sebeobjevovani_elektronicky_samanismus.htm)

Ivo Musil nabízí šamanské poradenství, věštění, přednášky a semináře. Na internetu provozuje své vlastní stránky (www.samani.cz), kde představuje svou činnost a nabízí služby a zároveň prezentuje kontakty na další významné šamany.

Miroslav Kašpar je certifikovaný lektor holotropního dýchání, který pořádá na známém statku v jihočeských Skřidlech semináře šamanského bubnování, chůzi po žhavém uhlí či indiánské potní chýše. Během několikadenního workshopu je možné si vyrobit a v potní chýši zasvětit vlastní šamanský nástroj. Pro představu o průběhu takového semináře doporučuji zhlédnout dokument České televize z cyklu Za zrcadlem: Šamanismus aneb návrat ke kořenům (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185998354-za-zrcadlem/206562210600002-samanismus-aneb-navrat-ke-korenem/>).

Zora Frešová je významná slovenská šamanka, která pořádá semináře i v Čechách. Šamanismu se věnuje od roku 1995 a její semináře jsou určeny hlavně k osobnímu růstu a hlubšímu sebepoznání.

7.2. Webové stránky

Významné stránky poskytující nejen teoretické informace o šamanismu, ale nabízí i semináře, nejruznější akce spojené se šamanismem (výroba bubnů..) i kontakty na šamany jsou například www.samanskajurta.cz. Stránky mají podtitulek První etnografické a obřadní centrum sibiřského šamanismu.

Jako další je možno uvést www.jitrnizeme.cz. Kromě šamanismu je zde k nalezení mnoho obsáhlých rubrik jako astronomie, jóga léčivé rostliny, recepty a další, které obsahují články na dané téma. Stránky jsou hodně komerční, ale myslím si, že pro běžného čtenáře celkem poutavé, protože sdružují velké množství více či méně souvisejících témat.

Již zmíněné www.samani.cz, jejichž autorem je Ivo Musil, shromažďují informace o poskytovaných službách, kontakty na šamany, informace o seminářích a plánovaných akcích.

8. Praktická část - šamanismus v libereckém regionu

8.1. Kvantitativní osobní šetření

V praktické části jsem použila kvantitativní anonymní šetření v libereckém regionu, které bylo provedeno formou dotazníku (Příloha 2).

8.1.1.Cíl šetření

Hlavním cílem bylo zjištění povědomí lidí o šamanismu-jejich asociace spojené s tímto pojmem, znalost fenoménu a věrohodnost novodobého šamanismu a jeho výstupů.

8.1.2.Základní otázky šetření

Celý dotazník je rozdělen do tří částí, které nejsou přímo v dotazníku explicitně uvedeny. Ke každé části náleží 3-4 otázky. Základní otázky šetření jsou 1) Jaké jsou představy o podobách a projevech šamanismu, 2) Co do šamanismu patří, 3) Jak je šamanismus a jeho výstupy věrohodný pro člověka v dnešním světě.

8.1.3.Hypotézy

Na základě prostudované literatury a vlastních postojů, názorů a náhledu na šamanismus a především na základě dotazníkových otázek jsem si vytyčila 3 hypotézy:

Hypotéza 1 : Šamanismus je pro většinu lidí záležitostí archaickou, nikoliv aktuální.

Hypotéza 2 : Povědomí a znalosti o šamanismu jsou zkreslené (nejspíše ovlivněné jeho podáváním v médiích).

Hypotéza 3 : Názory na využití šamanismu coby východiska řešení problému v dnešní době (zdravotních, vztahových ..) se budou odlišovat (nejspíše na základě znalosti daného jevu a předchozí zkušenosti s ním).

8.1.4. Výzkumné metody, výzkumný vzorek a realizace výzkumu

Pro šetření jsem použila metodu dotazníku. Tato metoda mi přišla nejvhodnější, jelikož umožňuje oslovení většího množství lidí v krátkém časovém úseku.

Během sestavování dotazníku jsem formou nestandardizovaného rozhovoru oslovila 10 potenciálních respondentů, aby se vyjádřili k podobě otázek, jejich srozumitelnosti a obsahu. Na základě překládaných připomínek, názorů a nápadů jsem upravila a sestavila dotazník do stávající podoby.

Dotazník obsahuje 12 otázek. První dvě se týkají pohlaví a vzdělání. Otázky 3, 4, 5 se zaměřují na představu o podobách a projevech šamanismu. Otázky 6, 7, 8, 9 zkoumají, jaké prvky si dnešní člověk se šamanismem spojuje. V otázkách 10, 11, 12 jsou respondenti dotazováni na věrohodnost a zájem o šamanismus. Forma otázek je uzavřená. Respondenti vybírali vždy jednu alternativu z nabízených variant (ano-ne, ano- spíše ano -spíše ne -ne).

Dotazník jsem distribuovala v elektronické podobě prostřednictvím odkazu na webovou stránku, kde byl dotazník umístěn mezi své přátele s důrazem na místo jejich bydliště (liberecký region). Šetření probíhalo zhruba 14 dní v listopadu 2010. Rozesláno bylo 120 dotazníků, přičemž dotazník vyplnilo, zpět odeslalo a šetření se tak zúčastnilo přesně 100 respondentů. Návratnost tedy činila zhruba 80%. Z celkového počtu bylo 62 mužů a 38 žen.

8.1.5. Zpracování získaných dat

Data jsou uspořádána do tabulek a slovně popsána. Původně jsem chtěla výstupy rozdělit podle absolutní a relativní četnosti. Absolutní četnost udává počet respondentů, kteří odpovídali v položce stejnou odpovědí z nabízených možností. Relativní četnost poskytuje informaci o tom, jak velká část z celkového počtu hodnot připadá na dílčí hodnotu (většinou v procentech). Vzhledem k počtu respondentů se ale obě hodnoty shodují a jsou v tabulkách uvedeny jen číselně. V komentáři pod tabulkou pak procentuelně.

Další rozbor lze nalézt v části Interpretace dotazníkových otázek. Základní otázky šetření a hypotézy, které úzce souvisí a výstupy dotazníků jsou komentovány v samostatné části.

8.1.6. Výsledky a interpretace dotazníku.

8.1.6.1. Výsledky

Z prvních dvou otázek bylo zjištěno pohlaví a vzdělání respondentů. Na otázky odpovídalo 62 mužů a 38 žen. Ze 100 dotazovaných uvedlo 56 jako vzdělání středoškolské, 34 vysokoškolské, 9 vyšší odborné a 1 základní vzdělání.

Otázka 3: Pod pojmem šamanismus si představím něco starodávného, archaického, nikoliv aktuálního.

Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
8	56	24	12

V této otázce se nejvíce respondentů – 56 % vyjádřilo odpovědí „spíše ano“, 24% „spíše ne“. 8% odpovědělo kladně a zbývajících 12% se přiklání k variantě „ne“.

Otázka 4 : Práví šamani v dnešní době neexistují.

Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
1	17	37	45

Největší zastoupení v odpovědích respondentů na tuto otázku má varianta „ne“ - 45 %. 37% zvolilo možnost „spíše ne“. 17% se přiklání k variantě „spíše ano“ a zbývajících 1% odpovědělo kladně.

Otázka 5 : Nejtypičtější a původní oblastí šamanismu je Afrika.

Ano	Ne
57	43

57% respondentů se vyjádřilo kladnou odpovědí a zbývajících 43% zápornou.

Otázka 6 : Velmi důležitou pomůckou šamana je buben

Ano	Ne
48	52

52% dotázaných si myslí, že buben není důležitou pomůckou šamana. 48% zvolilo kladnou variantu odpovědi.

Otázka 7 : Se šamanismem je spojeno užívání drog a různých omamných látek.

Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
25	64	10	1

U této otázky převažuje odpověď „spíše ano“ – 64% respondentů. Kladnou variantu použilo jako formu odpovědi 25%. „Spíše ne“ bylo užito 10% dotázaných a zbývajících 1% se vyjádřilo záporně.

Otázka 8 : S šamanismem je spojena černá magie, krvavé oběti a voodoo.

Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
10	37	41	12

U této otázky uvádí 41% respondentů odpověď „spíše ne“, 37% pak „spíše ano“. 12% zvolilo zápornou odpověď a 10% kladnou.

Otázka 9 : Věštění, esoterika, reiki a jiné dnes populární záležitosti jsou podobné šamanismu.

Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
9	40	44	7

Největší zastoupení je zaznamenáno u varianty „spíše ne“ – 44%. „Spíše ano“ vybralo 40% dotázaných. Na kladnou variantu připadlo 9% a na zápornou 7% respondentů.

Otázka 10 : Setkali jste se se šamanismem v každodenním životě (knihy, časopisy, TV.....) ?

Ano	Ne
50	50

U této otázky byla zvolena kladná varianta přesnou polovinou dotázaných-tzn. vybralo ji 50%, stejně tak variantu zápornou.

Otázka 11 : Kdyby se vám naskytla možnost navštívit seminář či kurz šamanismu, využili byste ji?

Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
10	28	41	21

41% dotázaných uvedlo jako svou odpověď „spíše ne“. 28% „spíše ano“. 21% účastníků šetření zvolilo variantu „ne“ a 10% variantu kladnou.

Otázka 12 : Šli byste někdy k šamanovi pro radu (s osobním, zdravotním ... problémem)?

Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
15	12	43	30

K otázce se vyjádřilo 43% respondentů možností „spíše ne“, 30% zvolilo „ne“. 15% využilo kladné odpovědi a 12% variantu „spíše ano“.

8.1.6.2. Interpretace dotazníkových otázek

Otázky 3, 4, 5 byly zaměřeny na zjištění představ respondentů o šamanismu. Především zdali se jim tento jev zdá stále aktuální a v dnešní době reálný ve své tradiční podobě. Otázka 5 zkoumá, jestli si dotazovaní myslí, že typickou a původní oblastí šamanismu je Afrika. Položila jsem tuto otázku na základě poměrně častého spojování šamanismu s africkými oblastmi a na základě „minipilotního“ šetření při sestavování dotazníku. Z odpovědí na otázku 3 je patrné, že většina dotazovaných vnímá šamanismus jako cosi spíše archaického. V otázce 4 pro většinu respondentů nenese novodobý šamanismus prvky jeho „původní verze“. Zde má velký vliv to, že i představy o podobě původního, tradičního šamanismu, který je pak porovnáván s jeho dnešní podobou, se liší. V otázce 5 si zhruba polovina dotazovaných spojuje šamanismus s oblastí Afriky. Myslím, že zde má vliv především filmová podoba šamanismu.

Otázky 6, 7, 8, 9 zkoumaly, jaké prvky si respondenti se šamanismem spojují. V otázce 6 se ukázalo, že buben jako důležitou pomůcku šamana vnímá jen 50% lidí. V otázce 7 se nejvíce respondentů přiklápělo k variantě „spíše ano“. U této otázky byl ze všech čtyřech otázek z části o attributech patřících k šamanismu výsledek nejjednoznačnější - myšleno, že ve variantě „spíše ano“ bylo oproti jiným variantám zastoupeno nejvíce odpovědí (64 respondentů). V otázce 8 využili respondenti celou škálu odpovědí, přičemž převažovala varianta „spíše ano“ a „spíše ne“. Podobně se dotazovaní vyjádřili i v otázce 9. Zde je zřejmé, že účastníci šetření disponují odlišnými představami a názory na tento jev.

Otázka 10, 11, 12 se snaží zjistit, zdali se respondenti se šamanismem už setkali a zde by využili možnost dozvědět se o něm další informace a zda by se k šamanismu uchýlili v případě řešení nějakého problému.

8.1.7. Vyhodnocení základních otázek šetření a ověření hypotéz.

8.1.7.1. Vyhodnocení základních otázek šetření.

Základní výzkumné otázky byly: 1) Jaké jsou představy o podobách a projevech šamanismu, 2) Co do šamanismu patří, 3) Jak je šamanismus a jeho výstupy věrohodný pro člověka v dnešním světě.

Otázka 1 (dotazníkové otázky 3,4,5)

Z dotazníku je patrné, že převážná část dotazovaných nevnímá šamanismus jako aktuální jev. Odpovědi na otázky v této části jsou nejspíše ovlivněny dosavadní zkušeností respondentů s tímto jevem a jejich. Vliv má určitě i geografický prvek. Tím je myšleno, že ČR není obecně oblast, která by byla se šamanismem spojována a kde by měl šamanismus velkou tradici.

Otázka 2 (dotazníkové otázky 6, 7, 8, 9)

V této části je patrné, že se názory na zařazení některých prvků do šamanismu celkem liší. Zejména mě překvapil poměr odpovědí na otázku 6 o bubnu coby velmi důležité pomůcce šamana. Zhruba polovina respondentů ho za důležitou pomůcku nepovažuje. Buben je přitom hojně využíván i novodobými šamany a i jako pomůcka je běžně k dostání. Často je zmiňován i při prezentaci šamanismu v médiích. Nejjednoznačnější byl v této části poměr odpovědí na otázku 7 o spojení šamanismu s užíváním drog a omamných látek (64 dotázaných odpovědělo „spíše ano“). Již v „minipilotním“ šetření se ukázalo, že i když respondent nemá hlubší znalosti ani informace o šamanismu, je tento jev se šamanismem obecně automaticky spojen. V poslední části je viditelná odlišnost v názorech, zda předkládané prvky s šamanismem souvisí či nikoliv.

Otázka 3 (dotazníkové otázky 10, 11, 12)

Ačkoliv 50% dotázaných uvedlo, že se s šamanismem setkali, z dalších odpovědí vyplývá, že šamanismus a jeho výstupy nejsou pro tuto skupinu respondentů příliš zajímavé ani věrohodné a informace a znalosti o šamanismu nejsou ochotni prohlubovat. Jak se ukázalo v první části, většina považuje tento fenomén za archaickou záležitost a novodobé šamany na nepříliš věrnou kopii těch tradičních. Vzniká tak možná pocit, že šamanismus jaksi nestačí či nevlastní dosti účinné prostředky na řešení problémů dnešní doby.

8.1.7.2. Ověření hypotéz

Hypotéza 1 : Šamanismus je pro většinu lidí záležitostí archaickou, nikoliv aktuální.

Výsledky šetření tuto hypotézu vcelku potvrdily (56% respondentů ze sta dotazovaných zvolilo možnost „spíše ano“). V České republice nepatří šamanismus k důležitým směrům. Zájemci a příznivci šamanismu mají poměrně širokou škálu možností zdrojů informací (televize, internet, časopisy, knihy, semináře...) a jelikož podoba a obsah šamanismu nemá prakticky žádná pravidla, mohou zvolit formu, která je blízká právě jim. Člověk, který se o šamanismus cíleně nezajímá, se může s některou z jeho forem potkat taktéž, například prostřednictvím televize a internetu. Zde ale reálně hrozí, že přebere informaci tak, jak je mu podávána-bez hlubší znalosti věci a pohled na šamanismus tak může dostat zcela jinou podobu. Například šamani, kteří vystupují coby věštcí přes telefon, e-mail a působí spíše komicky, nelze mnohdy považovat za šamany, ale běžný divák si tyto „vtipné postavičky“ se šamanismem spojí a jejich vlastnosti a prezentaci vztáhne na celý pohled na šamanismus a jeho chápání. Pro demonstraci i pobavení doporučuji zhlédnout tuto ukázkou: http://www.youtube.com/watch?v=I3dAb6bE_u4. Proto se pak novodobý šamanismus může jevit jako velmi nevěrohodný a jeho

výstupy vymyšlené pro komerční účely. Nelze se potom divit, že takto podávaný šamanismu většina lidí za šamanismus vůbec nepovažují a uchylují se tak spíše k jeho primitivní podobě, protože ta má pro člověka zřetelnější, i když někdy zkreslené, rysy.

Hypotéza 2 : Povědomí a znalosti o šamanismu jsou zkreslené (nejspíše ovlivněné jeho podáváním v médiích).

Tuto hypotézu se v podstatě nepodařilo vyvrátit ani potvrdit. Dalo by se říct, že většina respondentů má povědomí a znalosti týkající se šamanismu na „uživatelské úrovni“. Tím myslím, že nedisponují hlubší znalostí jevu, ale mají na něj určitý pohled, představu o něm a názor, který je ale třeba právě medii ovlivněn, protože právě média mnohdy zprostředkovávají setkání s tímto jevem.

Hypotéza 3 : Názory na využití šamanismu coby východiska řešení problému v dnešní době (zdravotních, vztahových) se budou odlišovat (nejspíše na základě znalosti daného jevu a předchozí zkušenosti s ním).

Tuto hypotézu lze považovat za potvrzenou. I když postoj k využití šamanismu coby prostředku k řešení problémům je spíše negativní, výsledky nejsou zcela jednoznačné a u dotazníkové otázky na toto téma (12) byla využita celá škála možností odpovědi. Vliv zde má zcela jistě předchozí zkušenost, znalosti v dané oblasti, ale třeba i povaha člověka a jeho vztah k záležitostem duchovna a alternativním metodám.

8.2. Kvalitativní osobní šetření

V praktické části týkající se osobního šetření v libereckém regionu jsem použila též kvalitativní šetření.

Hlavním cílem bylo získat prohlubující kvalitativní materiál o znalostech v oblasti šamanismu, proč respondent zastává daný názor na věc, příčiny vzniku mínění o tématu. Otázky byly v podstatě vystavěny na základě otázek z dotazníku kvantitativního šetření a upraveny do otevřené podoby. Zajímalo mě, jak se budou respondenti schopni k tématu vyjádřit bez nabízených variant a zodpovědět doplňující otázky. Hlavním cílem tedy není získání statistických dat ale spíše pohledu jednotlivých respondentů na věc.

Jako metodu šetření jsem zvolila nestandardizovaný rozhovor. Ten byl veden na základě předem připravených otevřených otázek (Příloha 3). Otázka byla položena vždy jedna a ta byla pak doplněna sondážními otázkami, přičemž některé z nich vyplynuly až z průběhu rozhovoru. Otázek je 10 a jsou rozděleny do dvou okruhů, které nejsou v průběhu rozhovoru explicitně vyjádřeny- znalostní (otázky 2,3,4,5,6,7) a názorový (1,8,9,10). Pořadí otázek i jejich podoba se během rozhovoru měnily, obsah jsem se snažila zachovat stejný nebo alespoň velmi podobný.

Pro šetření jsem vybrala 5 respondentů z okruhu mých přátel. Kritériem výběru respondentů bylo pohlaví (aby odpovídali ženy i muži), místo bydliště (liberecký region), věk (abych obsáhla několik různých věkových kategorií), dále obor působnosti, který souvisí i se vzděláním (pro získání názoru lidí, kteří se pohybují v odlišných prostředích). U respondentů je uvedeno pohlaví, věk, zaměstnání a vzdělání, jinak jsou vedeni anonymně.

Rozhovor byl realizován u respondentů doma a trval vždy přibližně hodinu. Bylo jim představeno téma a účel rozhovoru-tedy zjistit, co o tématu vědí a jaký mají na věc názor. Získané poznatky a informace jsou zpracovány formou přepisu rozhovoru z poznámek pořízených během rozhovoru. Jelikož se jedná pouze o malé osobní šetření, formální stránka je volnější. Nesoustředila jsem se ani na získání statistických dat. Sebrané informace jsou tak pouze shrnuty a okomentovány.

8.2.1. Odpovědi respondentů – přepis rozhovorů.

Respondent 1 – žena, 55 let, nyní v invalidním důchodu, VŠ (právník)

Účastníci rozhovoru: Anna Mikšaníková (AM – diplomant, tazatel),
respondent 1 (R1-dotazovaný)

Místo a doba konání: Jablonec nad Nisou, listopad 2010

AM: Co se ti vybaví pod pojmem šamanismus?

R1: Představím si něco nadpřirozeného, nějakou nadpřirozenou sílu a schopnost vidět do budoucnosti a předvídat co se stane. Taky se mi vybaví věštění z karet.

AM: Jak se podle tebe stává šaman šamanem?

R1: Vyléčí nemocného a tím prokáže, že má schopnost komunikovat s nadpřirozenými silami a tak ho komunita začne uznávat.

AM: A jak to probíhá tady u nás-v Čechách?

R1: Podle mě začne člověk cítit nějaké sepětí s nadpřirozenými silami a tak se o to začne zajímat a navštěvovat třeba semináře. Někteří mohou také odjet učit se do nějakého kmene třeba v Africe, kde spolupracuje s místními šamany a ti ho naučí různé techniky léčení.

AM: Jaká oblast se tedy podle tebe pojí se šamanismem? Afrika?

Ano. Když se mi vybaví šamanismus tak určitě v Africe. Vybaví se mi oheň, prales, šperky.

AM: Tím se rovnou dostáváme k další otázce Jaké jsou nezbytné pomůcky šamana, bez kterých by nemohl vykonávat svou funkci?

R1: Jak jsem už říkala určitě šperky, hůl, čelenka a taky zdobené barvami-obrázky na těle.

AM: A k čemu tyto předměty slouží?

R1: Aby odháněly zlé duchy a chránily šamana a obrázky na těle mohou být symboly, které mají přivolat zase ty dobré duchy, kteří pomáhají v léčení. A také byliny a léčivé rostliny do šamanismu určitě patří.

AM: A co drogy a halucinogeny? Patří sem taky?

R1: Jistě. Hlavně ty přírodní z rostlin.

AM: A k čemu je používají?

R1: K uvedení se do transu, ve kterém pak mluví s duchy a nadpřirozenem.

AM: A patří do šamanismu kromě omamných látek také černá magie, oběti a voodoo?

R1: Ano. Především voodoo.

AM: A proti komu voodoo používají?

R1: Třeba proti nepřátelům kmene, kteří na ně mohou poslat chorobu nebo jim chtějí ublížit.

AM: A u nás se voodoo taky používá?

R1: Ja věřím že ano-že to někdo umí. Je to nebezpečné a nemělo by se s tím zahrávat.

AM: A co třeba Reiki, věštění, esoterika a jiné dnes populární směry-jsou podobné šamanismu?

R1: Nevím co je Reiki, ale věštění sem určitě patří. Hodně šamanů se zabývá věštěním. U nás i v Africe-jestli bude úroda, déšť..

AM: Reiki je řekněme práce s energií, dotyková masáž.

R1: Tak to sem podle mě nepatří. Šamani hlavně léčí a to za pomoci nadpřirozena.

AM: Hodně tu zaznívá Afrika. Ale setkala jsi se s šamanismem v každodenním životě (časopisy, knihy, TV...) taky v Čechách?

R1: Určitě. Třeba film Šaman, nedávno jsem četla článek v časopise-ne přímo o šamanismu, ale podobné téma to bylo, taky i osobně znám jednu vykladačku karet.. Nevím, jestli je to přímo šamanismus, ale s nadpřirozenými věcmi jsem se určitě setkala.

AM: Vypadá to, že tě tyhle záležitosti baví- navštívili bys tedy seminář o šamanismu či kurz? Proč ano/ne?

R1: Jasně. Seminář určitě.

AM: A co bys od toho čekala? Co by ses chtěla dozvědět?

R1: Zajímalo by mě věštění a asi bych se zeptala na něco ohledně toho voodoo.

AM: Říkala jsi, že šamani jsou léčitelé- nechala by sis v tomto ohledu poradit?

R1: Ano. Docela bych věřila, že šamani jsou někdy schopni poradit lépe než běžní lékaři. Třeba některé moje zdravotní problémy by stály za konzultaci se šamanem. Teď si vzpomínám, že jsem kdysi jednoho léčitele navštívila. Nevím, jestli to byl

přímo šaman, ale zcela přesně mi řekl o mých zdravotních problémech.

AM: A poradil ti nějak s jejich řešením?

R1: Ano-namíchal mi směsi čajů a doporučil mi nosit na sobě určitou barvu-myslím, že to byla červená, která mi měla dodat energii?

AM: A pociťovala jsi nějaký pozitivní účinek? Změnu k lepšímu?

R1: Už nevím přesně, ale myslím, že mi to tenkrát celkem pomohlo. Když je ti zle, tak je dobrá každá rada a na těchto alternativních metodách zkrátka taky něco bude.

Respondent 2 – muž, 45 let, generální ředitel firmy technického zaměření, VŠ (ing.)

Účastníci rozhovoru: Anna Mikšaníková (AM – diplomant, tazatel), respondent 2 (R2-dotazovaný)

Místo a doba konání: Liberec, březen 2011

AM: Co se ti vybaví pod pojmem šamanismus?

R2: Víra. V něco-duchy, vesmír..

AM: Jak se podle tebe stává šaman šamanem?

R2: Je ve správný čas na správném místě?

AM: A to tedy znamená přesně co?

R2: Je to v podstatě náhoda. On sám asi musí mít nějaké vlohy, ale jinak je to hodně o náhodě. Třeba začne pršet, když zrovna přivolává déšť...

AM: A co u nás v Čechách?

R2: Tady v Čechách podle mě šamani nejsou. Sice se o to moc nezajímám, ale co občas vidím nebo zaslechnu... to mi připadá spíš jako degradace a zesměšňování šamanismu a někteří z toho mají slušně prosperující obchod... prostě komerce. Já za šamanismus považuji něco úplně jiného.

AM: A kde bys tedy hledal ten tradiční šamanismus-s jakou oblastí ho máš spojený?

R2: Taky v okolních zemích třeba Slovensko. V těch romských osadách bych, si myslím, našel mnohem větší šamany než tady u nás.

AM: A jak jsou nezbytné pomůcky šamana, bez kterých by nemohl vykonávat svou

funkci?

R2: Ruce, mysl, oči, hlas a víra ostatních.

AM: Velmi zajímavá odpověď.

R2: To ostatní, co k tomu používá, jsou už jen takové „divadelní pomůcky“. Hlavně ta víra druhých je podle mě základ.

AM: Je podle tebe spojený šamanismus s užíváním drog a různých halucinogenních látek?

R2: Je. Ale nemá to co společného s užíváním drog u nás v Evropě. U šamanů je to řekl bych normální a dokonce v pořádku, protože je v podstatě používají k pomoci druhým. V transu můžou přijít na nápad, jak člověku nebo svojí vesnici pomoci.

AM: A nechal by sis od šamana pomoci ty sám?

R2: Jak jsem už řekl, tady u nás šamany zkrátka nemáme, nebo alespoň nesplňují moje představy o šamanech. Takže už z tohoto důvodu ne. Nějací místní „šasči“ nebo ti, co vídám občas v televizi ve mně rozhodně důvěru nevzbuzují.

AM: Koukám, že se šamanismem se alespoň občas setkáš i v každodenním životě.

R2: Ale tak maximálně s nějakou takovou pseudopodobou.

AM: Patří do šamanismu černá magie, oběti a voodoo?

R2: Asi to někteří šamani ovládají a asi i tady u nás. Já mám hlavně z voodoo celkem

respekt až jsem k podobným věcem spíše skeptik.

AM: Jsou Reiki, věštění, esoterika a jiné dnes populární směry podobné šamanismu?

R2: Ne. Nevím sice přesnou definici třeba Reiki, ale jsou to směry, které se rozvíjí dnes nebo mají aspoň dnešní podobu a se šamanismem nesouvisí.

AM: Navštívil bys seminář o šamanismu či kurz? Třeba aby ses dozvěděl více informací o šamanismu u nás.

R2: Ne. Asi bych tomu, co by mi tam vykládali, nevěřil. Navíc je to komerce a business a někteří, co takové semináře pořádají, jsou spíše výborní manipulátoři a psychologové než šamani.

Respondent 3 – žena, 38 let, dělnice v továrně, SŠ (vyučení)

Účastníci rozhovoru: Anna Mikšaníková (AM – diplomant, tazatel),
respondent 3 (R3-dotazovaný)

Místo a doba konání: Jablonec nad Nisou, únor 2011

AM: Co se ti vybaví pod pojmem šamanismus?

R3: Tajemno.

AM: Jak se podle tebe stává šaman šamanem?

R3: Asi v sobě musí najít nějaké schopnosti a ukázat je a pak ho musí zvolit většina.

AM: A jak to funguje v našich končinách?

R3: U nás jsem šamanismus jako takový nezaznamenala-takže nijak. Celkem populární je spíše výklad karet nebo léčitelství, ale ne v podobě šamanismu.

AM: A s jakou oblastí se podle tebe tedy šamanismem pojí?

R3: Afrika.

AM: A jak jsou nezbytné pomůcky šamana, bez kterých by nemohl vykonávat svou funkci?

R3: Oheň, zaříkadla, oběti.

AM: A co užíváním drog a různých halucinogenních látek-patří sem?

R3: Ano. Myslím si, že to užívají jako prostředek k uvolnění-těla i mysli.

AM: Patří do šamanismu černá magie, oběti a voodoo?

R3: Určitě ano. Třeba právě v Africe je podle mě šamanismus hodně spojen s obětováním zvířat-kvůli lepší úrodě. A voodoo používají proti nepřítelům.

AM: Jsou Reiki, věštění, esoterika a jiné dnes populární směry podobné šamanismu?

R3: Spíše ne. Řekla bych, že taky u nás šamanismus nahrazují, ale zase tak podobné mu nejsou.

AM: Setkali jste se s šamanismem v každodenním životě (časopisy, knihy, TV...)?

R3: Právě že ne. Viděla jsem jen nějaké filmy.

AM: A navštívila bys seminář o šamanismu či kurz? Třeba právě proto, aby ses dozvěděla něco o šamanismu u nás?

R3: Ano. Šaman má podle mě schopnost lidi ovládat a byla bych zvědavá na to, jak a jestli to vůbec funguje. Musel by to ale být nějaký „opravdový“ šaman-třeba

s Afriky.

AM: Šla bys někdy k šamanovi pro radu?

R3: Ne. Tyto alternativní metody mě sice baví, ale spíš jako zajímavost a ne jako seriózní poradna. Třeba v oblasti zdravotnictví důvěřuju spíše běžným lékařům. Nějakou alternativní léčbu bych zvolila asi jen v krajním případě, kdyby už nic nepomáhalo.

Respondent 4 – žena, 32 let, asistentka, VOŠ

Účastníci rozhovoru: Anna Mikšaníková (AM – diplomant, vede rozhovor), respondent 4 (R4-dotazovaný)

Místo a doba konání: Frýdlant, březen 2011

AM: Co se ti vybaví pod pojmem šamanismus?

R4: Kouzla a věci mimo oblast běžného chápání.

AM: Jak se podle tebe stává šaman šamanem?

R4: Šamanem se podle mě musí už narodit. To znamená, má už od dětství nějaké speciální schopnosti, které používá a rozvíjí. Musí se ale také učit-třeba od jiných šamanů.

AM: A jak se člověk stane šamanem u nás?

R4: Myslím, že u nás se tyhle alternativní směry začaly celkem rozvíjet po revoluci a to hlavně formou léčitelství. U nás bych to ale šamanismem nenazývala. Lidé, kteří se za šamany považují, jsou spíš vůdci a jsou schopni dovést lidi k překonávání svých hranic. Nepotřebují žádný speciální akt, aby se těmito „šamany“-vůdci stali. Může je k tomu vést nějaký silný životní zážitek, který je donutí začít přemýšlet nad svým vlastním životem a pak v této činnosti pokračují a pomáhají druhým. Já sama jsem se dokonce zúčastnila chození po žhavém uhlí. Měla jsem z toho celkem strach, ale ten člověk, co to s námi absolvovat mi dodal odvalu to dokázat. Nemůžu říct, že by mi to přineslo nějakou fascinující očistu, ale na druhou stranu jsem byla rada, že jsem to dokázala a přineslo mi to určitý pocit sebeuspokojení. Myslím, že člověk si z toho může vzít, co momentálně nejvíc potřebuje.

AM: myslíš si, že dnes tady u nás tedy existuje něco, co je šamanismu podobné?

Reiki, věštění?

R4: Těžko říct. Nemám přesně informace o principech šamanismu, ale třeba Reiki se mi s šamanismem nespojuje. Na Reiki masáž občas zajdu a strašně mě to baví, ale jestli to má co společného se šamanismem opravdu nevím. Co se týká věštění, řekla bych zhruba to samé. I když předvídání budoucnosti pomocí komunikace s duchy do šamanismu možná patří.

AM: Pokud by ses tedy chtěla něco o šamanismu dozvědět, popřípadě nějaké techniky a metody vyzkoušet, navštívila bys třeba seminář nebo kurz?

R4: Určitě. Šla bych ze zvědavosti. Vyzkoušet se má všechno. Taky by mě zajímalo, jestli by na mě některé ty techniky nějak působily a co by mi to přineslo.

AM: Vybaví se ti nějaká oblast, která je typicky spojená se šamanismem?

R4: Afrika-vybaví se mi kouzelníci v Africe.

AM: A co nějaké nezbytné pomůcky šamana, bez kterých by nemohl vykonávat svou funkci?

R4: Figurky a bylinky.

AM: U figurek mě napadá voodoo, černá magie a oběti? Patří to také do šamanismu?

R4: Nevím určitě. Oběti k šamanismu asi patří, někdy v minulosti to byly možná i lidské oběti. Figurky jsem myslela spíše takové ty hliněné, co mohou symbolizovat člověka, kterého šaman léčí. Ale věřím, že někteří šamani ovládají i voodoo. Já osobně se toho bojím a mám z toho respekt.

AM: Je podle tebe spojený šamanismus i s užíváním drog a různých halucinogenních látek?

R4: Ano. Myslím, že to k tomu zkrátka patří. Forma těch obřadů to asi vyžaduje.

AM: Jak je vidět, tyto alternativní věci tě baví a máš s nimi i určitou zkušenost. Na závěr se tě tedy zeptám, jestli bys někdy šla pro radu k šamanovi?

R4: Teď ti asi řeknu, že ne. My tu podle mě šamany nemáme, jsou to spíš léčitelé a myslím, že spousta z nich funguje na principu „víra tvá tě uzdraví“. Je ale možné, že bych se někdy ocitla v životní situaci-třeba měla nějakou hroznou nemoc a ještě ráda bych tyto alternativní medicínské služby vyzkoušela.

Respondent 5 – muž, 23 let, student VŠ (humanitní obor)

Účastníci rozhovoru: Anna Mikšaníková (AM – diplomant, vede rozhovor), respondent 5 (R5-dotazovaný)

Místo a doba konání: Hejnice, březen 2011

AM: Co se ti vybaví pod pojmem šamanismus?

R5: Systém myšlení a náboženství na bázi přírody a jejího chodu.

AM: Jak se podle tebe stává šaman šamanem?

R5: Je to funkce, které se podle mě dědí. Ale musí se také prokázat něco-nějaká vlastnost, že šaman má právo být šamanem.

AM: A taky u nás? Je to stejné?

R5: Ne. Tady si prostě zajdeš na kurz a je z tebe šaman. Teď přeháním.. Ale u nás je to spíš o víře ostatních lidí, jestli tomu člověku, který si říká šaman, věří. On sám se šamanem může stát prakticky z vlastní iniciativy.

AM: Jaká oblast se podle tebe pojí se šamanismem?

R5: Rusko a Jižní Amerika.

AM: A jaké jsou nezbytné pomůcky šamana, bez kterých by nemohl vykonávat svou funkci?

R5: Halucinogeny a bylinky.

AM: K čemu halucinogeny?

R5: K vyvolání transu a komunikaci a duchy-lidskými a duchem přírody-takové ty mluvící trávy, keře, zvířata.

AM: A co černá magie, oběti a voodoo? Patří sem?

R5: To se nadá asi říct obecně. Řekl bych jak v které oblasti a druhu šamanismu. Ale někde to určitě používají.

AM: Dnes jsou velmi populární různé metody věštění, Reiki a podobné alternativní metody. Mají se šamanismem něco společného?

R5: V určitých znacích myslím si ano, ale nevím přesně, v čem jsou si podobné.

AM: A setkal ses přímo se šamanismem v každodenním životě?

R5: Jen prostřednictvím televize-třeba dokumentů na ČT1 a taky jsem před nějakou dobou četl knihu.

AM: A zaujalo tě v té knize něco?

R5: Už si nepamatuju detaily, ale vím, že tam byl příběh o ženě, které se jela se svou nemocí léčit někam mezi šamany a vyléčila se. Ale byl to hrozný očistec.. To bylo moc zajímavé. Konkrétně si ale vážně nevzpomenu.

AM: A šel bys někdy ty pro radu za šamanem?

R5: Jelikož moc nevěřím zdravotnictví obecně a mám odpor k jakékoliv chemii a lékům, tak určitě. Sice úplně nevěřím, že ti vždycky pomůže šaman-někdy si člověk spíš pomůže sám-je to o psychice, ale metoda je to zajímavá.

AM: A navštívil bys někdy třeba jen seminář-aníž bys tam šel s nějakým problémem?

R5: Ano. Zajímalo by mě, co vlastně šamanismus řeší, čím se šamani zabývají a jak-metody a k čemu všemu by se dal šamanismus využít v praxi.

8.2.2. Komentář ke kvalitativnímu šetření

K průběhu kvalitativního osobního šetření musím podotknout, že jak mě, tak respondenty velmi bavilo. Jelikož šamanismus není žádná exaktní věda a nemá ani pravidla týkající se jeho obsahu a formy, má každý o těchto dvou složkách šamanismu zcela jinou představu a názor. Respondenti s nadšením diskutovali pokládané otázky a někteří se rádobý sofistikovaně vyjadřovali na téma. Tento průběh jsem předpokládala, protože již z předchozího kvalitativního šetření a jeho výstupů bylo patrné, že pohled na šamanismus a znalosti o něm se různí. Cílem kvalitativního šetření bylo zjistit a sebrat právě takového odlišné názory-oproti kvantitativnímu šetření už v jejich konkrétní podobě.

V přepisu rozhovorů byly získané informace mírně redukovány tak, aby základní myšlenka zůstala zachována. Někteří dotazovaní se mnou potom dále diskutovali faktickou část šamanismu (např. jaká oblast je původní, patří-li voodoo do šamanismu..). Cílem však nebylo poučit respondenty, ale získat jejich názor. Po rozhovoru a poděkování za něj jsem se sice vždy zeptala, jestli i respondent nemá nějaké otázky, ale většina žádné nepokládala. Podle mého názoru lidem mnohdy stačí informace, které o tomto tématu mají. Na základě nich si na věc utvoří určitý pohled a ten

nemají potřebu měnit a hlouběji se tématem zabývat. Mnozí také tápou, co vlastně šamanismus řeší. Proto jeden z důvodů, proč by k šamanovi pro radu nešli, je, že nevědí, s jakým typem problému by za tím vlastně mohli přijít. V rozhovorech je patrné, že šamanismus je u nás spojený s léčitelstvím-a v podstatě se ani o šamanismus nejedná.

U otázky o iniciaci šamana měli respondenti celkem jasnou představu. Jakmile jsem se přemístili na naše území, většina se uchýlila k názoru, že u nás šamani nejsou. Respondenti mají tedy evidentně šamana pevně spojeného s nějakým iniciačním rituálem, oblastí a výkonem jeho funkce a novodobí šamani v nich tak nevzbuzují důvěru, protože tímto procesem neprošli.

Zajímavé bylo, že pro všechny dotazované je buď zcela nebo alespoň zčásti spojen šamanismus s negativním prvkem obětí, voodoo a černé magie. To je podle mě dáno spojováním šamanismu s oblastí Afriky, která je těmito praktikami proslulá a většina respondentů šamanismus právě především do Afriky zařadila.

Závěrem je možno uvést, že na orientaci v tomto fenoménu nemá velký vliv věk ani vzdělání, protože šamanismus prochází horizontálně mnoha oblastmi bytí. Velký vliv na znalosti má předchozí zkušenost, zájem o problematiku i kvalita přijímaných informací z různých zdrojů (televize, knihy...). Zde bylo vidět, že většina respondentů se přímo studiem šamanismu nezabývala a ve znalostní části odpověděla většina špatně. I tak jsou ale schopni zformulovat na věc zajímavý názor. Z toho vyplývá, že ve vnímání šamanismu a názorech o něm hraje velkou roli životní styl, celkový přístup k životu- zdali je racionální nebo spíše empirický i povaha člověka.

9. Interview se šamany

Interview s Pavlem Švarcem a Markétou Švarcovou

V práci na téma šamanismus by neměl chybět názor odborníka-v tomto případě vyznavače šamanismu. Při volbě vhodného kandidáta na toto interview jsem se

nedržela libereckého regionu, ale snažila jsem se najít spíše zajímavou osobnost. Myslím si, že v případě vyznavače šamanismu-respektive přímo šamana, nemá v České republice oproti světovému měřítku lokalita vliv na názor. Jak bylo již v práci zmíněno, šamanismus neobsahuje žádné doktríny či pravidla co by měl obsahovat. Každý tedy může praktikovat jako šamanismus to, co za šamanismus považuje. To je hlavní proměnná názoru.

Hlavním cílem bylo získat vyjádření člověka, který se šamanismem tady v Čechách aktivně zabývá a dostat tak alespoň částečně představu o reálné podobě šamanismu v České republice.

Zvolila jsem metodu nestandardizovaného rozhovoru na základě 10ti předem připravených otázek (Příloha 4). Otázky byly vystavěny přímo za účelem rozhovoru s těmito kandidáty.

Jak jsem již zmiňovala, při hledání kandidátů bylo cílem najít zajímavou osobnost. Vzpomněla jsem si na dnes velmi populárního a celkem mediálně známého šamana Pavla Švarce, kterého vídám často v televizi. Podařilo se mi najít kontakt a pana Švarce jsem oslovila a požádala o rozhovor. Protože jsem se, především z časových důvodů, neměla možnost s ním osobně setkat, komunikace probíhala nejprve přes e-mail a potom telefonicky. Jako první jsem zaslala připravené otázky. Pan Švarc byl velmi ochotný a nabídl mi, zda bych nechtěla respondenty dvě, protože interview by mohla absolvovat i jeho manželka-také šamanka Markéta Švarcová. Samozřejmě jsem souhlasila. Následně jsme se dohodli na hodině telefonátu. Nejprve s Pavlem, potom s Markétou. Jelikož rozhovor probíhal telefonicky, z úsporných důvodů jsem pro oba volila stejné otázky i jejich pořadí.

Na základě poznámek jsem získané informace zpracovala formou přepisu rozhovoru, který je myslím si velmi zajímavý a demonstruje alespoň částečně podobu šamanismu u nás. Informace v přepisu jsou redukovány, přičemž hlavní myšlenka zůstala zachována.

Rozhovor jsem nijak nehodnotila. Hlavním cílem bylo získat názor účastníka na připravené otázky.

9.1. Interview s Pavlem Švarcem

- 1. V rozhovoru s vámi jsem se dočetla, že vás již od dětství fascinovala a inspirovala příroda. Dá se ovšem určit událost, moment, kdy jste sám sebe začal „oficiálně“ považovat za šamana? Prošel jste nějakým iniciačním rituálem či duchovní zkušeností?**

Pavel: Velký vliv na mě měla moje matka, která na Šumavě se sousedkami vyvolávala s oblibou duchy. Byl jsem malý chlapec z vesničky uprostřed lesů a celý svět měl pro mě magický význam. Vnímal jsem zvířata, bytosti, lidi dřív, než jsem je uviděl. Uměl jsem s nimi v duchu komunikovat ...

Klasickým iniciačním rituálem jsem nikdy neprošel, ale měl jsem při jednom z prvních šamanských cestování zážitek blízký smrti, viděl jsem sám sebe zemřít. Hluboce se mě to dotklo. Oficiálně se považuji za šamana od okamžiku, když jsem někoho poprvé vyléčil pomocí šamanských metod.

- 2. Bez jakých pomůcek, atributů byste vy-jako šaman v Čechách nemohl fungovat? Liší se nějak od těch, které využívají šamani jinde ve světě?**

Pavel: Bez bubnu. Metoda – šamanská řeč je na celém světě stejná a tu převzít lze, kulturu však ne. A proto vypadá, že se světy liší. Pokud ale budete bubnovat s šamanem odkudkoliv na světě, budete dělat totéž a vy i bubny si budou rozumět ... budou volat zpět duši nemocného člověka.

- 3. S šamanismem typicky spojené užívání halucinogenů a omamných látek (hlavně pro uvedení se do stavu transu) je v rozporu s normami západní kultury. Nahrazuje se tedy jinými cestami - jakou volíte vy?**

Pavel: Drogy se používaly k urychlení šamanské cesty. Nejsou zapotřebí, totéž se dá docílit pouze za použití bubnu. My (západní kultura) neumíme bezpečně drogy používat, neumíme je obsáhnout svým vědomím. Neumíme je mít pod kontrolou a ani

šamanské cestování s nimi spojené. Drogy navždy změní vědomí člověka a je opravdu velmi těžké je pak zavřít.

4. Musel jste někdy své metody a postoje konfrontovat s kritikou, skeptiky a odpůrci? Pokud ano, jakého aspektu vaší činnosti se kritika týkala?

Pavel: Ani ne, mě si totiž nikdo do očí netroufne kritizovat

5. Pole vaší působnosti je velmi široké. Dá se i přesto určit oblast (partnerské vztahy, zdravotní potíže..), která u vašich klientů v dnešní době převažuje?

Pavel: Problémy vztahů mezi lidmi, otázky po smyslu a smysluplnosti života, potřeba jistot a o co se dá opřít. Ze zdravotních věcí pak problémy s játry, gynekologické problémy, neplodnost, alergie, rakovina. Obecně se dá říct, že k šamanovi se v Čechách chodí jako k poslední instanci. Poté, co pacienti obešli všechny doktory, léčitele, esoteriky ... končí u nás. A to je pro naši práci celkem dobře. Pokud je člověk opravdu na dně, dá se mu docela dobře pomoci. Ode dna se dá odrazit jen vzhůru.

6. Vyžadují šamanismus, ale i léčitelství a věštění, kterými se také zabýváte, nějaké teoretické znalosti a studium, nebo jde především o učení praxí, nutnost objevit, ucítit v sobě schopnost a nadání pro tyto věci a prohlubovat je?

Pavel: Určitě se musí propojit obojí. Navíc šaman je ten, který umí věci vnitřní dát i ven. Bez toho není šaman šamanem a v dnešní době to tedy znamená vyznat se v chorobách a v terminologii vůbec. Lidé chtějí věcem rozumět. Ale co se týká šamanské léčby, nemusím vědět, jestli léčím například rakovinu dělohy nebo mykózu. Jinak člověk roste praxí, Duch mu posílá přesně to, co zvládne a na co, i když o tom třeba neví, je připraven.

7. I vy sám využíváte média (televize) a elektronickou komunikaci v poradenství a k pomoci vašim klientům. Nesetkal jste se s tím, že by byl v dnešní přetechnizované době, kdy je sice zcela běžné užívání těchto cest, někdo spíše odrazen nebo že by ubralo na věrohodnosti vašim radám, pokud jsou šířeny právě tímto způsobem? Zkrátka „netluče“ se komunikace s duchy zemřelých a práce s energií s poradnou přes telefon?

Pavel: Nemyslím si to. Zavolá jen ten, kterému stačí odpověď přes telefon. Ale kdo se chce opravdu pohnout vpřed, musí přijít. Na dálku se dá poradit, ale léčit rozhodně ne. Přes telefon se dá pomoci pouze lidem, které už znám a oni znají mě. Ale i ti většinou přijdou. Je to spíš otázka SOS pomoci.

8. Působíte velmi vyrovnaně. Využíváte metody, které doporučujete vašim klientům i k řešení svých vlastních problémů či v postoji k životu obecně?

Pavel: Zcela. Abych mohl pomoci, musím mít vyřešeno.

9. Být šamanem je celoživotní úvazek. Člověk ale, předpokládám, nestagnuje na úrovni, na kterou se po letech praxe dostal. Jsou oblasti, ve kterých by se měl šaman neustále zdokonalovat a rozvíjet?

Pavel: Člověk nemůže stagnovat, protože ho stále rozvíjejí příběhy těch, kteří za ním přijdou.

10. Měl by se podle vás člověk dívat do minulosti a čerpat z ní poučení, soustředit se především na prožívání přítomnosti a příliš se neohlížet nebo myslet ve svých činech a jednání hlavně na budoucnost?

Pavel: Především by měl člověk být v přítomnosti, být přítomný v místě, kde právě stojí. Tam být zodpovědný sám za sebe.

9.2. Interview s Markétou Švarcovou

1. Dá se určit nějaká událost, moment, kdy jste sama sebe začala „oficiálně“ považovat za šamanku? Prošla jste nějakým iniciačním rituálem či duchovní zkušeností?

Markéta: Já to mám trochu jinak. Pravda je, že jsem od dětství přečetla kvanta knih, které se tímto tématem zabývali. Určitě jsem i snila o tom, že budu šaman, kouzelnice létající na koberci. Teď už vím, že pokud má někdo fascinaci nějakým tématem, zkrátka mu patří. Jeho duše si k sobě hledá cestu.

Začala jsem před dvanácti lety jezdit k jedné skvělé slovenské šamance a při jedné z šamanských cest jsem zažila to, co alespoň já nazývám iniciací. Bariéra mezi světem tady a tam se prolomila a já začala vidět svět za zraky stejně reálně jako hmotný svět. Pochybnosti, že je šamanismus jen hra, zmizeli. Přivítali mě a já sama v sobě uznala, že je svět jiný, než se zdá. To, že jsem se tím začala i živit, trvalo dlouho a vyžadovalo značnou odvahu.

2. Bez jakých pomůcek, atributů byste vy-jako šamanka v Čechách nemohla fungovat? Liší se nějak od těch, které využívají šamani jinde ve světě?

Markéta: Bez bubnu, je to můj největší přítel, bez Pavla, je to moje druhá polovice, láska a můj největší ochránce a bez mých šamanských spojenců, hlavně vlka.

3. S šamanismem typicky spojené užívání halucinogenů a omamných látek (hlavně pro uvedení se do stavu transu) je v rozporu s normami západní kultury. Nahrazuje se tedy jinými cestami - jakou volíte vy?.

Markéta: Při bubnování se zcela spontánně mění vědomí - tzv. změněný stav vědomí. A při něm člověk vnímá jinak a to stačí na posun. Drogy se v přírodních kulturách,

pokud vím, používali především u první iniciační cesty. Změna byla pak velmi rychlá. Člověk se tam dostane taky, jen s „pouhým“ šamanským bubnováním. Trvá mu to však pouze déle.

4. Musela jste někdy své metody a postoje konfrontovat s kritiky, skeptiky a odpůrci? Pokud ano, jakého aspektu vaší činnosti se kritika týkala?

Markéta: Já jsem měla především problémy se svými rodiči, kteří se strachovali, jak se tím chci uživit, že marketing je přece lepší... Pokud jsem sama v sobě šamanka, nikdo mě nekritizuje, každý ví i beze slov, že to tak je. A ostatně to, o čem píšete, je často jen snaha obrát druhé o energii, moudrý se tomu vyhne. Něco se zkrátka vysvětlit nedá a proč taky.

5. Pole vaší působnosti je velmi široké. Dá se i přesto určit oblast (partnerské vztahy, zdravotní potíže..), která u vašich klientů v dnešní době převažuje?.

Markéta: Děláme spolu, takže k tomu, co říkal Pavel, připojuji také psychické a psychiatrické poruchy, tedy nemoci duševní. Těžké deprese, sebevražedné nebo destruktivní sklony a v poslední době hodně schizofrenie.

6. Vyžadují šamanismus, ale i léčitelství a věštění, kterými se také zabýváte, nějaké teoretické znalosti a studium, nebo jde především o učení praxí, nutnost objevit, ucítit v sobě schopnost a nadání pro tyto věci a prohlubovat je?.

Markéta: Používáme také byliny a tam je samozřejmě nutná exaktní znalost. A samozřejmě platí: léčený léčitel... tj. člověk nejprve skrze ty, co přicházejí, léčí sebe a až vyléčí, může pomoci. Je zajímavé sledovat, když člověk vstoupí do poradny, čím se bude dnes zabývat.

7. I vy sama využíváte média (televize) a elektronickou komunikaci v poradenství a k pomoci vašim klientům. Nesetkala jste se s tím, že by byl v dnešní přetechnizované době, kdy je sice zcela běžné užívání těchto cest, někdo spíše odrazen nebo že by ubralo na věrohodnosti vašim radám, pokud jsou šířeny právě tímto způsobem? Zkrátka „netluče“ se komunikace s duchy zemřelých a práce s energií s poradnou přes telefon?

Markéta: Já nemám tuto komunikaci ráda. Setkání tváří v tvář je plný vztah, telefon na něm hodně ubere a internet ze vztahů dělá paskvil. Každý si tam vloží to, co chce, nebo potřebuje. Ale je pravda, že většina lidí, kteří k nám chodí, na nás narazila na internetu. Málokdo nás doporučí ... pokud mu totiž pomáháme, jsme jeho tajnými zpovědníky a ten člověk se o svá tajemství bojí. S klidným svědomím nás doporučí, až když je mu úplně dobře. To se týká léčby, u seminářů je to naštěstí jiné.

8. Působíte velmi vyrovnaně. Využíváte metody, které doporučujete vašim klientům i k řešení svých vlastních problémů či v postoji k životu obecně?

Markéta: Šamanismus je především o poznání. A když poznáte, nemůžete už jít mimo poznané. Když vím, že mi něco škodí, nelezu tam ... A když náhodou, nebo protože zdánlivě musím, Duch mě velmi rychle vrátí zpět a většinou s pořádnou boulí na nose. Podruhé si to člověk zkrátka rozmyslí. Šamanismus je otázkou postoje k celému světu. Tím, že se člověk stal šamanem, nemůže se už vrátit jako běžný do běžného. Tohle zjištění je většinou hodně bolestné. Považuji to za druhou a často dramatičtější iniciaci.

9. Být šamanem je celoživotní úvazek. Člověk ale, předpokládám, nestagnuje na úrovni, na kterou se po letech praxe dostal. Jsou oblasti, ve kterých by se měl šaman neustále zdokonalovat a rozvíjet?

Markéta: V poznání, to nemá hranic. Nejprve se člověk „prokope“ sám k sobě a pak musí jít dál. Poznání nese s sebou zodpovědnost. Když se člověk dotkne toho, jak ten svět běží, už nemůže dělat kroky vedle. Škody jsou pak nedozírné. Vnímám zodpovědnost, jako mou odpověď na otázky zvenku. Dokud jsou otázky, je i vývoj.

10. Měl by se podle vás člověk dívat do minulosti a čerpat z ní poučení, soustředit se především na prožívání přítomnosti a příliš se neohlížet nebo myslet ve svých činech a jednání hlavně na budoucnost?

Markéta: Psychoanalytici se často zabývají minulostí, „hrabou“ se v ní stále dokola. Nemyslím si, že by to někomu příliš pomohlo. Často se určité věci stanou většími, než původně byly. To, že jsem přítomný teď a tady, samozřejmě otvírá i otázky minulosti. Ale řeší se jako aktualita dnešního dne. A na to mám jistě dnes sílu. To co přijde, je dáno tím, co udělám dnes. Pokud si budu plánovat, těžko mohu určit, co mě vlastně bude bavit, nebo jaké budou moje potřeby za rok nebo za pět let. Pouze se tím vytěsňím z přítomnosti a to je smutné.

10. Závěr

V práci byly stanoveny dva hlavní cíle. Jedním bylo prohloubení dosavadních vlastních znalostí o šamanismu. Druhý cíl pak spočíval ve zjištění povědomí lidí o šamanismu v libereckém regionu, a to za pomoci osobního kvalitativního a kvantitativního šetření. Obecně se práce ubírala od širší teorie až ke konkrétním, individuálním pohledům na šamanismus v libereckém regionu. Stejně tak bylo postupováno z časového hlediska-od archaické podoby až po podoby dnešní.

Během zpracovávání teoretické části jsem si studiem literatury ujasnila oblastní rozdíly a společné prvky šamanismu ve světě. Hluběji jsem poznala atributy spojené se šamanismem a osobnost šamana. Cílem nebylo vše podrobně popsat, a proto jsem se omezila na určité představení šamanismu, přičemž jsem se snažila vybrat informace nejen důležité, ale i zajímavé. Obecný úvod a vstupní informace mi posloužily jako podklad praktické části, především sestavením dotazníků a otázek.

V další části pojednávám o směrech více či méně se šamanismem zmiňovaných. Informace o těchto směrech nejsou obsáhlé. Cílem bylo vybrat o nich takové informace, ve kterých lze spatřit podobnost nebo odlišnost se šamanismem.

Následující část se zabývá šamanismem coby současným směrem. Nástin podoby jeho dnešních verzí demonstruje značnou odlišností od původních hodnot jako je utrpení, odříkání, askeze, služba svému lidu, sepětí s přírodou. Některým novodobým šamanům nelze upřít snahu tyto tradiční hodnoty udržet. Častěji se ale jedná o komerční podobu šamanismu, která využívá zájmu lidí o alternativní směry za účelem slušného výdělku. Samozvaní šamani poskytují za nemalý peníz ve svých šamanských poradnách nejrozumnější rady o tom, jak mocný je člověk ve svém nitru a jak může pomoci sám sobě, což postrádá altruistický ráz původního šamanismu.

Další část práce krátce zmiňuje šamanismus v českých podmínkách. Onen již zmiňovaný komerční aspekt je zde silně viditelný. Důkazem jsou i závěry osobního šetření v libereckém regionu.

Z výsledků osobního šetření praktické části lze vyčíst, že pohled účastníku na novodobý šamanismus nese spíše negativní prvky. Archaická podoba šamanismu se jevila jako věrohodnější a bylo zde zřejmé uvědomění si ztráty jeho původních hodnot

transformací do dnešní podoby. Šamanismus se prolíná a splývá s jinými směry nebo některé jeho prvky vystupují zcela samostatně (např. léčitelství).

Z šetření také vyplynulo, že pro většinu účastníků se o šamanismus ani nejedná. Tento negativní pohled plyne především z postavy šamana. V původním šamanismu byl šaman velice vážená osoba s vysokou autoritou, pečlivě vybírán, dlouho připravován a procházel náročnými a mnohdy útrpnými iniciačními obřady. Plnil zásadní funkci v kmenovém uspořádání a zajišťoval jeho kontinuitu a životaschopnost. Dnešní šamanismus oproti tomu pak vypadá jako „ezoterické komerční hrátky“ podvodníků či jako módní póza. V českých podmínkách se šamanismus prezentuje hlavně jako praxe komunikace s duchovním světem, cesta sebepoznání a návrat ke kořenům. Tyto znaky lze nalézt v interview s českými novodobými šamany Pavlem a Markétou Švarcovými v závěrečné části práce.

Na vnímání a přístup k tomuto fenoménu má velký vliv jeho mediální prezentace, povaha a geografická poloha prostředí, ve kterých se jev nachází, rozvíjí a je uváděn. V Česká republika, Liberecko nevyjímaje, není tradice šamanismu nijak zakořeněna ani propagována, je spojena s komercí a postava šamana vystupuje se spíše negativní konotací. Nelze zde však opomenout individuální aspekty jako je předchozí zkušenost jednotlivce, povaha člověka, životní styl a vztah k záležitostem duchovna a víry, které pak poskytují pestrou škálu náhledů na tento transkulturní fenomén.

11. Seznam zdrojů

Monografie

- Arrienová, Angeles, *Archetypy šamanské tradice*, Portál, Praha, 2000
- Bowie, Fiona , *Antropologie náboženství*, Portál, Praha, 2008
- Cole, Peter, *Filosofie náboženství*, Portál,s.r.o., Praha, 2003
- Druke, Michael, *Šamanské bubny*, Synergie, Praha, 1996
- Eliade, Mircea, *Iniciace, rituály, tajné společnosti*, Computer press, Brno, 2004
- Eliade, Mircea, *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, Argo, Praha, 2004
- Freke, Timothy, *Spiritualita severoamerických indiánů*, Aurora, Praha, 2000
- Gottwald, F.-T., Rättsch, Ch., *Šamanské vědy*, VOLVOX GLOBATOR, Praha, 1999
- Harner, Michael, *Cesta šamana*, DharmaGaia, Praha, 2010
- Harner, Michael, *Tajemství šamanismu*, Eko - konzult, Bratislava, 1996
- Kalweit, Holger, *Svět šamanů a vnitřní vesmír* , Eminent ,2005
- Larsen, Stephen, *Dveře šamanů*, VOLVOX GLOBATOR, Praha, 1999
- Lörler, M., *Moudrost šamanů*, Alpress, Frýdek-Místek, 2006
- Lužný, Dušan, Václavík, David, *Individualizace náboženství a identita*, Malvern, Praha, 2010
- Lüpke, Geseko von, *Poselství šamanů*, Prah, Praha, 2009
- Matthews, John, *Keltský šaman*, Alternativa, Praha, 1995
- Mindell Arnold, *Techniky snění v bdělém stavu*, Fontána, 2007
- Moos, Ute, Harner, Michael, *Spirituální léčba: jiná cesta ke zdraví*, Ikar,Praha, 2001
- Naumova, Gala, *Tajemství sibiřského lidového léčitelství*, MOBA, s.r.o., Brno, 2000
- Punch, K. F., *Základy kvantitativního šetření*, Portál, Praha, 2008
- Říčan, Pavel, *Psychologie náboženství a spirituality*, Portál,s.r.o., Praha, 2007
- Storl, W.-D., *Šamanské techniky a rituály*, FONTÁNA, Olomouc, 2009
- Vitebsky, Piers, *Svět šamanů*, Knižní klub, Praha, 1996
- Vojtíšek, Zdeněk, *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*, Porál, s.r.o., Praha, 2005
- Xenofontov, Gavril, *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice*, Argo, Praha, 2001
- Zelený - Atapana, M. , *Malá encyklopedie šamanismu*, Libri, Praha, 2007

Články

Nakonečný, Milan, *Hermetismus, jeho historie a doktrína*, Logos, 1995, ročník II., č. I., s.18

Pekárková, Martina, *Se šamany v dolním světě*, Dingir 2004, č.3, s.81

Topol Jáchym, *Léčení příběhem. S Kateřinou Hrčkovou o šamanismu, bubnech a vlčích na cestách*, Respekt 5, 2007, s. 16-17

Zelený Mnislav, *Je šamanismus módní póza?*, Regenerace 2005, č. 9, s. 24-26

Internetové zdroje

<http://ujc.dialogy.cz/?q=node/89>

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185998354-za-zrcadlem/206562210600002-samanismus-aneb-navrat-ke-korenum/>

<http://www.esoterika.cz/?pg=0&katid=116&srt=1>

http://www.esoterika.cz/clanek/3566-samanem_v_zechach.htm

<http://www.mysteriousworld.estranky.cz>

<http://www.samani.cz>

http://www.dusecz.com/clanek/52-cesta-sebeobjevovani_elektronicky_samanismus.htm

<http://www.samanskajurta.cz>

<http://www.jitrnizeme.cz>

http://www.youtube.com/watch?v=I3dAb6bE_u4

<http://www.vesmir.cz/>

<http://www.dingir.cz/>

<http://www.pristav69.cz/>

http://www.rozhlas.cz/praha/tyd_vysilani_nedele/zprava/854260

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267495111-samani-odchazeji/21056226959/>

<http://www.baraka.cz>

<http://medium.mysteria.cz/obsah.php>

<http://www.esoterikweb.cz/>

<http://www.mysteriousworld.com/>

<http://www.sekty.cz/www/index.php>

<http://kemet.nepise.cz/28593-hermetismus-jeho-historie-a-doktrina.html>

<http://socialniprace.blog.cz/rubrika/sociologie>

<http://www.kpufo.cz/portal/>

<http://www.dusecz.com/>

[studentsky-panel.ic.cz/Konspekty/Luzny-Nova%20 nab hnuti.doc](http://studentsky-panel.ic.cz/Konspekty/Luzny-Nova%20nab%20hnuti.doc)

<http://www.nirgan.host.sk>

12. Přílohy

12.1. Příloha 1

Seznam pravidel při seanci

1. Seance by se měla konat jednou týdně, vždy ve stejný den, stejnou hodinu a na stejném místě. Rovněž účastníci by měli být pokud možno stejní.
2. Neměla by být neúměrně prodlužována. Ideální trvání je hodina až hodina a půl.
3. Při jednom zasedání by nemělo být více než osm účastníků.
4. Účastníci by měli přicházet s pevným přesvědčením a touhou po poznání.
5. Pijani, kuřáci a nositelé dalších záporných vlastností by měli být na zasedání připuštěni nejdříve tehdy, až se seznámí se spiritistickou literaturou a rozhodnou se svých zlovyků zbavit. Pohled do jiného světa jim napomohl v překonání zlovyků.
6. Na zasedání není vhodné připouštět lidi a priori nevěřící nebo posměváčky, protože jejich přítomnost pouze narušuje rovnováhu, která je nutná ke správné funkci a průběhu seance. Pokud je však v nich alespoň zrnko poctivosti, je jejich přítomnost, a skeptiků obecně, mnohdy velmi zajímavá, protože často vede k těm nejzajímavějším projevům.
7. Místnost by měla být vždy důkladně vyvětrána a čistá. Doporučovalo se i její rituální očištění na způsob magické oratoře.
8. Kouření, pití a jakékoli projevy lehkomyšlnosti nejsou před seancí, či dokonce během ní přípustné. Brání úspěšnému průběhu seance a příchodu vyšších bytostí. Pokud se nějaká bytost dostaví, je téměř jisté, že to bude nízký duch, kterého takové prostředí přitahuje.
9. Účastníci by měli být rozsazeni tak, aby se vytvořil energeticky co nejharmoničtější řetěz. Toto by měl vycítit a organizovat vedoucí kroužku.
10. Účastníci by neměli být unaveni, a proto se dříve konala většinou v neděli večer po setmění. Tam, kde byli spiritisté hospodáři, a nebyli tedy závislí na zaměstnavateli, mohl být vybrán i jiný den. To platilo zejména v Krkonoších a okolních krajích. Tma během zasedání nebyla nutná, pokud se účastníci dokázali správně soustředit.

Zatemňovat se tedy muselo nikoli kvůli duchům, ale kvůli pozornosti účastníků. Je značně pravděpodobné, že se zasedalo téměř potmě více z tradičních než praktických důvodů. Jestliže byli spiritisté v minulosti tak silně pronásledováni, pak mohli zasedat jedině na osamocených místech a v noci, aby je pokud možno nikdo nepřekvapil. To bylo zároveň i opatření k ochraně média, protože jeho náhlé vyrušení mu mohlo být i osudné.

11. Před zahájením seance se vedl duchovní rozhovor. Prodiskutovaly se úkazy z předchozích seancí nebo se četly články ze spiritistických časopisů.
12. Nezbytnou nutností se ukázalo, že seance nesmí být zahajována bez žádosti o ochranu. K tomu jsou vhodné příslušné duchovní písně a modlitby. Toto bývá opominuto těmi, kdož chtějí dělat lehkomyšlné pokusy (např. školní děti), a může to vést k vážným následkům.
13. Je dobré, máte-li jasno, koho chcete vyvolat, a připraveny otázky.
14. Nedotýkejte se nikoho, kdo je v transu, či dokonce přijímá zprávu.
15. Vždy buďte opatrní a kritičtí k tomu, co a kdo se médii projevuje. Dvojnásob to platí, když se prohlašuje za vynikající a známou osobnost minulosti. Pokud je zpráva mylná, nepravděpodobná, nebo přímo klamavá až lhavá, je třeba to okamžitě vytknout projevující se bytosti. Slepá víra škodí. I když duch nechce klamat, může se mýlit, protože i on býval člověkem, či jím v podstatě ještě je, pokud se chystá k novému vtělení.
16. Pokud duchové odmítají komunikovat, spojení si nevynucujte, tím se pouze otevírá prostor nízkým duchům.
17. Seance by vždy měla být pořádána tam, kde nebudete vyrušeni. Je třeba stále soustředěnosti a vážnosti.
18. Vedoucí seance seděl mimo řetěz účastníků u stolu s médiem, řídil seanci, komunikoval s duchy a zaznamenával projevy. Dnes by bylo možné záznam pořizovat diktafonem, který se zapíná zvukem, nebo ještě lépe videokamerou.
19. Účastníci museli zachovávat vážnosti a soustředit se na jednu myšlenku dokud se duch neprojevil.
20. Pokud bylo přítomno více médií, měla se přirozeně otevřít projevům a nečekat jedno na druhé.

21. Na velkých shromážděních měla být média oddělena od ostatních účastníků, aby nevznikaly zmatky.
22. Seance byla obvykle ukončena samotným duchem, který odešel. Pak následovala modlitba a zpěv duchovních písní.

12.2. Příloha 2

Dotazník kvantitativního šetření

Vážení respondenti,

tento dotazník je součástí diplomové práce na téma „Šamanismus ve světě a jeho podoby, projevy, výskyt a povědomí o něm v severočeském regionu“.

Dotazník obsahuje 12 otázek a jeho vyplnění vám zabere jen několik minut.

Dotazník je anonymní a bude používán výhradně k akademickým účelům.

Z nabízených variant vyberte vždy jednu.

Za vyplnění a odeslání předem děkuji.

Anna Mikšaníková

studentka Technické university v Liberci

1. Jste

- ☐ **muž**
- ☐ **žena**

2. Vzdělání

- ☐ **ZŠ**
- ☐ **SŠ**
- ☐ **VOŠ**
- ☐ **VŠ**

3. Pod pojmem šamanismus si představím něco starodávného, archaického, nikoliv aktuálního.

- ☐ **Ano**
- ☐ **Spíše ano**
- ☐ **Spíše ne**
- ☐ **Ne**

4. Praví šamani v dnešní době neexistují.

- ☐ **Ano**
- ☐ **Spíše ano**
- ☐ **Spíše ne**
- ☐ **Ne**

5. Nejtypičtější a původní oblastí šamanismu je Afrika.

- ☐ **Ano**
- ☐ **Ne**

6. Velmi důležitou pomůckou šamana je buben.

- ☐ **Ano**
- ☐ **Ne**

7. Se šamanismem je spojeno užívání drog a různých omamných látek.

- ☐ **Ano**
- ☐ **Spíše ano**
- ☐ **Spíše ne**
- ☐ **Ne**

8. S šamanismem je spojena černá magie, krvavé oběti a voodoo.

- ☐ **Ano**
- ☐ **Spíše ano**
- ☐ **Spíše ne**
- ☐ **Ne**

9. Věštění, esoterika, reiki a jiné dnes populární záležitosti jsou podobné šamanismu.

- ☐ **Ano**
- ☐ **Spíše ano**
- ☐ **Spíše ne**
- ☐ **Ne**

10. Setkali jste se se šamanismem v každodenním životě (knihy, časopisy, TV.....) ?

- ☐ **Ano**
- ☐ **Ne**

11. Kdyby se vám naskytla možnost navštívit seminář či kurz šamanismu, využili byste ji?

- ☐ **Ano**
- ☐ **Spíše ano**
- ☐ **Spíše ne**
- ☐ **Ne**

12. Šli byste někdy k šamanovi pro radu (s osobním, zdravotním... problémem) ?

- ☐ **Ano**
- ☐ **Spíše ano**
- ☐ **Spíše ne**
- ☐ **Ne**

12.3. Příloha 3

Dotazník kvalitativního šetření

1. Co se vám vybaví pod pojmem šamanismus?
2. Jak se podle vás stává šaman šamanem?
3. Jaká oblast se podle vás pojí se šamanismem?
4. Jak jsou nezbytné pomůcky šamana, bez kterých by nemohl vykonávat svou funkci?
5. Je podle vás spojený šamanismus s užíváním drog a různých halucinogenních látek?
6. Patří do šamanismu černá magie, oběti a voodoo?
7. Jsou Reiki, věštění, esoterika a jiné dnes populární směry podobné šamanismu?
8. Setkali jste se s šamanismem v každodenním životě (časopisy, knihy, TV...)? Při jaké příležitosti?
9. Navštívili byste seminář o šamanismu či kurz? Proč ano/ne
10. Šli byste někdy pro radu k šamanovi? Proč ano/ne a pokud ano, v jakém případě?

12.4. Příloha 4

Otázky pro šamana Pavla Švarce a šamanku Markétu Švarcovou

1. V rozhovoru s vámi jsem se dočetla, že vás již od dětství fascinovala a inspirovala příroda. Dá se ovšem určit událost, moment, kdy jste sám sebe začal „oficiálně“ považovat za šamana? Prošel jste nějakým iniciačním rituálem či duchovní zkušeností?
2. Bez jakých pomůcek, atributů byste vy-jako šaman v Čechách nemohl fungovat? Liší se nějak od těch, které využívají šamani jinde ve světě?
3. S šamanismem typicky spojené užívání halucinogenů a omamných látek (hlavně pro uvedení se do stavu transu) je v rozporu s normami západní kultury. Nahrazuje se tedy jinými cestami-jakou volíte vy?
4. Musel jste někdy své metody a postoje konfrontovat s kritiky, skeptiky a odpůrci? Pokud ano, jakého aspektu vaší činnosti se kritika týkala?
5. Pole vaší působnosti je velmi široké. Dá se i přesto určit oblast (partnerské vztahy, zdravotní potíže..), která u vašich klientů v dnešní době převažuje?
6. Vyžadují šamanismus, ale i léčitelství a věštění, kterými se také zabýváte, nějaké teoretické znalosti a studium, nebo jde především o učení praxí, nutnost objevit, ucítit v sobě schopnost a nadání pro tyto věci a prohlubovat je?
7. I vy sám využíváte média (televize) a elektronickou komunikaci v poradenství a k pomoci vašim klientům. Nesetkal jste se s tím, že by byl v dnešní přetechizované době, kdy je sice zcela běžné užívání těchto cest, někdo spíše odrazen nebo že by ubralo na věrohodnosti vašim radám, pokud jsou šířeny právě tímto způsobem? Zkrátka „netluče“ se komunikace s duchy zemřelých a práce s energií s poradnou přes telefon?

8. Působíte velmi vyrovnaně. Využíváte metody, které doporučujete vašim klientům i k řešení svých vlastních problémů či v postoji k životu obecně?
9. Být šamanem je celoživotní úvazek. Člověk ale předpokládám nestagnuje na úrovni, na kterou se po letech praxe dostal. Jsou oblasti, ve kterých by se měl šaman neustále zdokonalovat a rozvíjet?
10. Měl by se podle vás člověk dívat do minulosti a čerpat z ní poučení, soustředit se především na prožívání přítomnosti a příliš se neohlížet nebo myslet ve svých činech a jednání hlavně na budoucnost?